

LIVET PÅ LANDET

-barndomsminnen

Del II

Version 3

Lennart Egnésund

Förord

Denna bok är den andra delen av en nedteckning av minnen från författarens barndom men är ingen uttömmande självbiografi. Den innehåller många detaljer som kan vara tröttande för många läsare men intressanta för andra. Jag har ingen litterär ambition med boken.

Minnen är minnen och det kan finnas saker som jag minns fel. Jag är osäker på några årtal.

Boken behandlar folkskoletiden i Hannäs 1953-57.

Boken tillägnas Esters och Teofils barn och barnbarn.

Författaren

I version 2 har jag lagt till fler bilder.

Töreboda i maj 2020

Författaren

Version 3 är en förkortad version av version 2.

Töreboda i juni 2020

Författaren

Innehållsförteckning

1. Mitt tredje hem Torp	4
2. Gårdens byggnader	5
3. Gårdens geografi	11
4. Gårdens marker	12
5. Åkerbruket	13
6. Våra hästar	14
7. Våra nötkreatur	15
8. Sommaren 1953	18
9. Dagsbergs skola	23
10. Tredje och fjärde klass	25
11. Hannäs fria baptistförsamling	28
12. Svenska kyrkan	29
13. Hösten 1953	30
14. Jularna	31
15. Vintern 54	32
16. Våren och sommaren 1954	33
17. Vintern 1954-55	38
18. Juniorerna	39
19. Våren och sommaren 1955	40
20. Den nya ladugården	41
21. Femte och sjätte klass	42
22. Åren 1956- 1957	45
23. Affärer, post, telefon och buss mm	48
24. Övriga minnen från folkskoletiden mm	49

Mitt tredje hem Torp

Åren 1944-53 bodde vi i Granliden i Östra Ryd där våra föräldrar drev handelsträdgård och hönseri. De ekonomiska villkoren för handelsträdgårdar ändrades omkring 1950 och mina föräldrar blev tvungna att hitta någon annan utkomst. De åkte omkring och tittade på olika lantbruk. De hittade till slut arrendegården Torp 1 i Hannäs. Gården kallades också Nedre Torp. Gården tillhörde Tryserum-Hannäs pastorat. Den hade tillfallit kyrkan på 1690-talet troligen i samband med Karl XI:s reduktion. Ungefär samtidigt hade Hannäs fått en egen präst. Gården kallades förr för komministergård och klassades som kronogård. Någon präst hade dock inte bott där på länge. Prästen bodde på en mindre fastighet nära kyrkan. Tvillinggården Torp 2 (Övre Torp) tillhörde Borkhult fram till slutet av 1800-talet och klassades förr som frälsegård. Gården hade 64 tunnland åker, mycket betesmark och ca 500 tunnland skog - totalt 670 tunnland. Gränsen gick genom sex småsjöar nämligen Torpgöl, Flatgöl, Brantgöl, Stora Engölen, Bogöl och Gorgelen. Landsvägen mellan Rumma och Fröjerum gick förbi gården. På gården fanns en arrendatorsbostad och en arbetarbostad. Båda husen var byggda år 1942 som ersättning för en större byggnad som brunnit ned. Arrendet var bara 1080 kr om året. Av detta fick vi 480 kr i hyra för arbetarbostaden. Det betydde att ekonomibyggnader och jordbruk värderades mycket lågt.

Arrendet tillträdde den 14:e mars 1953. Tiden fram till sommaren bodde pappa ensam i Torp och åkte till Granliden en eller två gånger i veckan för att torga i Norrköping. Manne Bergström som bodde i arbetarbostaden skötte då ladugården. Pappa åt ett mål om dagen hos Bergströms. Han började direkt efter tillträdet jordbruksarbetet med att leja grannar och tröska fröskörden som hade blivit stående på krakar på åkern närmast bostaden. Företrädaren Jakobsson hade inte hunnit tröska allt under hösten på grund av det dåliga vädret. Ivar Larsson skötte trädgården vid Granliden

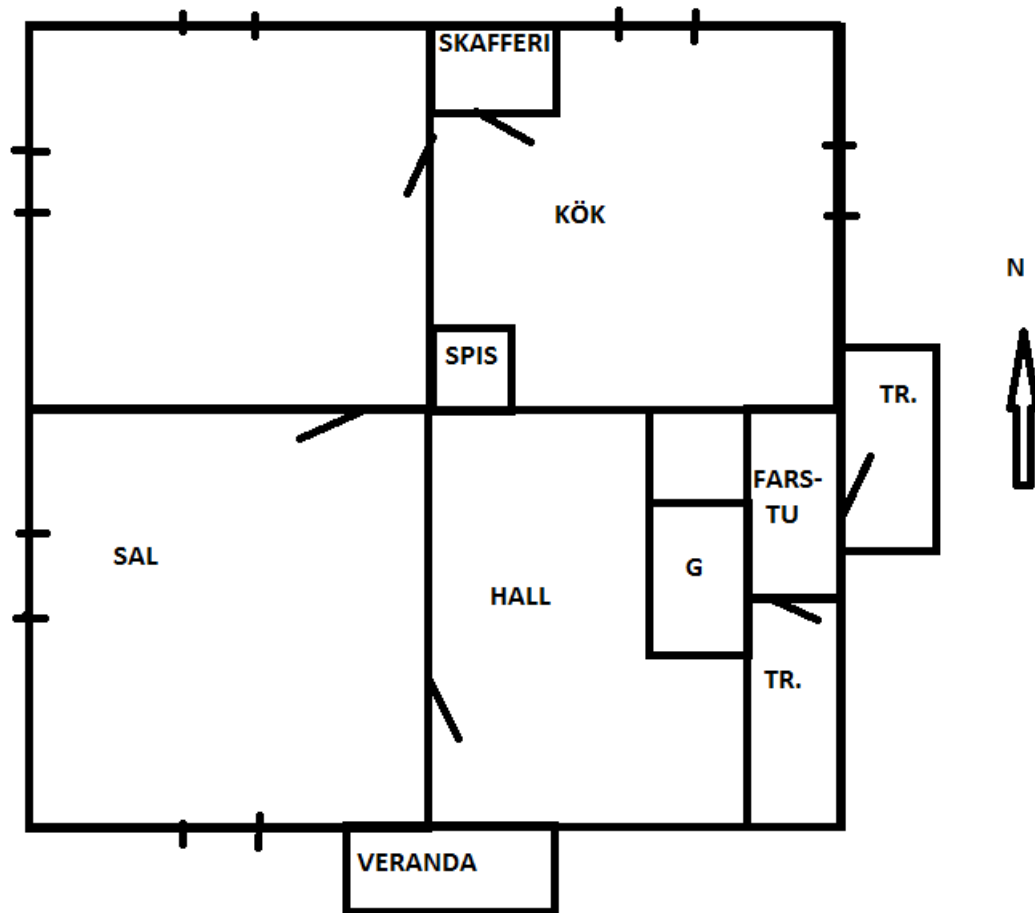
En helg under våren följde mamma och jag med pappa till Torp. På måndagsmorgonen skulle vi åka tillbaka till Granliden. Manne Bergström mjölkade korna. Det blev hastigt bestämt att Manne skulle följa med till Granliden och hjälpa till med att tröska ärtor. Det blev bråttom att avsluta ladugårdsarbetet och åka iväg så att jag skulle hinna med skolbussen som gick ca 7.45. Den 38 km långa och kurviga vägen tog ungefär tre kvart och pappa drog på så fort som han vågade och bilen orkade. Jag hann precis i tid.

När vårbruket började anställdes Manne Bergström som lantarbetare. Han hade tre kronor i timmen i lön. Detta var mer än avtalsenlig lön men Manne var en duktig arbetare. En kväll höll Manne och pappa på att samla in papperssäckar som använts till konstgödning. De lade säckarna på en vagn som var förspänd med våra två hästar. Pappa visste inte att hästarna var lättskrämda. När de hörde prasslet av papperssäckarna började de skena. Manne försökte stoppa dem men blev överkörd. Han fick ett ben skadat och blev sjukskriven en tid.

En dag följde Manne med pappa till Granliden. Han fick då träffa Ivar Larsson som var en gammal bekant. Manne, Ivar och Ernst Abrahamsson hade arbetat med vägbyggen för Arbetslöshetskommissionen på trettioalet. De hade arbetat med en del av vägen mellan Östra Ryd och Hannäs.

Gårdens byggnader

Ladugården låg alldeles intill landsvägen på dess västra sida. Ca fyrtio meter från vägen låg huvudbyggnaden som hade fem rum och kök i ett och ett halvt plan. Huset hade två ingångar. Huvudingången vette mot söder. Där var en liten veranda med trappa framför. På husets östra sida fanns en köksingång med trappa.

Planritning för botten våningen.

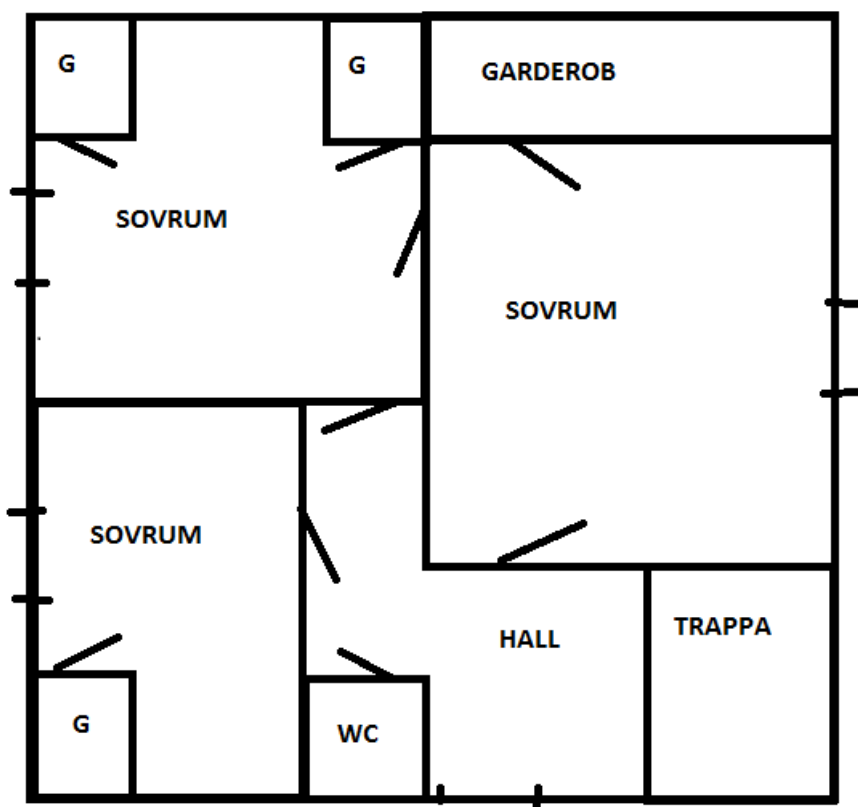
I bottenvåningen var två rum, kök, hall och tvätttrum. Vid köksingången fanns en liten förstuga där vi brukade hänga arbetskläder och ta av oss stövlarna. Från förstugan gick en trappa ned till källarvåningen.

I köket fanns en gammal vedspis som skulle tändas varje morgon. Över diskbänken fanns en elektrisk varmvattenberedare. Från den tog vi varmvatten till mjölkdisken innan vi fick en ny ladugård. Mitt i köket stod ett stort gammalt runt matbord. Ganska snart skaffade våra föräldrar ett stort kylskåp som hade två luckor. Det stod på golvet och var ca åttio centimeter högt. Det fungerade också som en bänk.

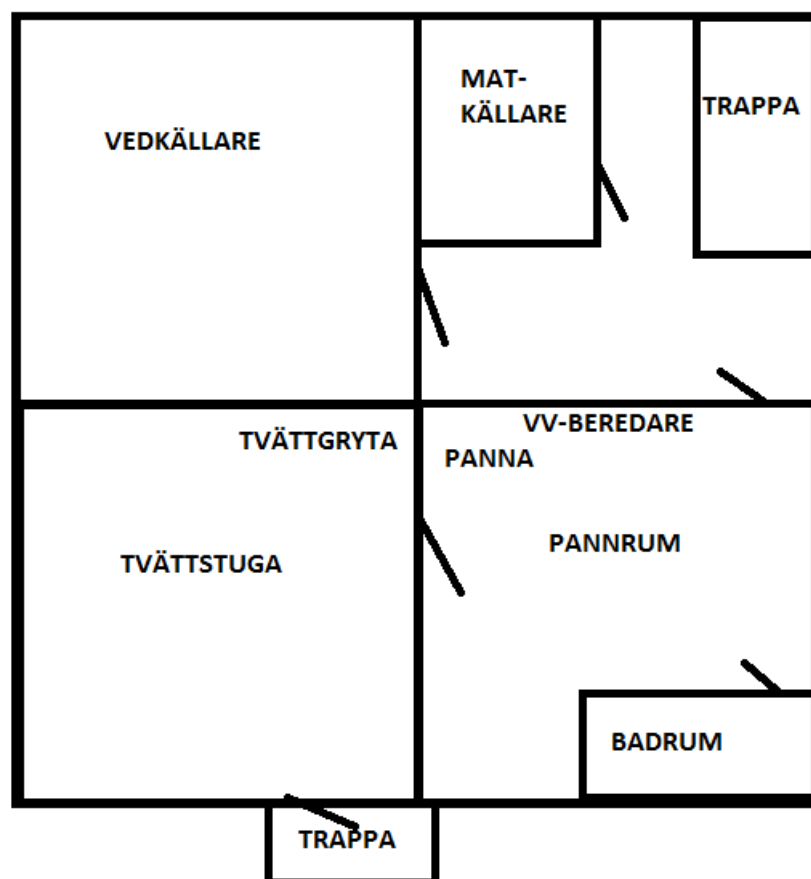
På övervåningen fanns tre sovrum varav två med snedtak. Mamma och pappa låg i det största rummet som vi kallade sängkammare. Någon av oss syskon låg också där i en utdragssoffa. Utmed ena sidan mot taket låg en lång garderob som man kunde gå i. Det minsta rummet användes den första tiden av vårt hembiträde. Det fanns också en hall ovanför trappan. Där fanns ett takutsprång med ett litet fönster mot söder. Hallen var lagom stor att rymma en säng. Bredvid hallen fanns en garderob som efter ett par år inreddes till toaletterum. I hallen fanns en

lucka i taket till vinden. Vi kom upp till vinden med en trappstege. På vinden hade mamma vävstol och garnvinda med tillbehör samt massor av gamla kläder och mattor.

I källaren fanns fyra rum plus matkällare och badrum. När man kom ned för trappan gick en gång till höger till vedkällaren. Utmed väggen i denna gång hade vi en stor frysbox. Bredvid trappan var matkällaren som ett rum i rummet, avskilt med tunna brädväggar. Rakt fram från trappan fanns pannrummet med en stor vedpanna. En stor träisolerad varmvattenberedare hängde på väggen. Om man fortsatte rakt fram kom man till badrummet som låg i källarens sydvästra hörn. Utmed väggen i pannrummet mot badrummet stod en hyvelbänk. På väggen hängde sågar och andra verktyg. I badrummet fanns wc och tvättställ. Den första tiden var det husets enda wc. Efter en tid installerades ett badkar. Från pannrummet fanns en dörr till tvättkällaren i källarens nordvästra hörn. Där fanns ett gammalt tvättkar som man kunde elda under. Vi använde både tvättkaret och tvättmaskinen som flyttades med från Östra Ryd. Jag har ett svagt minne av att vi hade en trätunna med saltade gurkor i ett hörn.

Planritning för övervåningen.

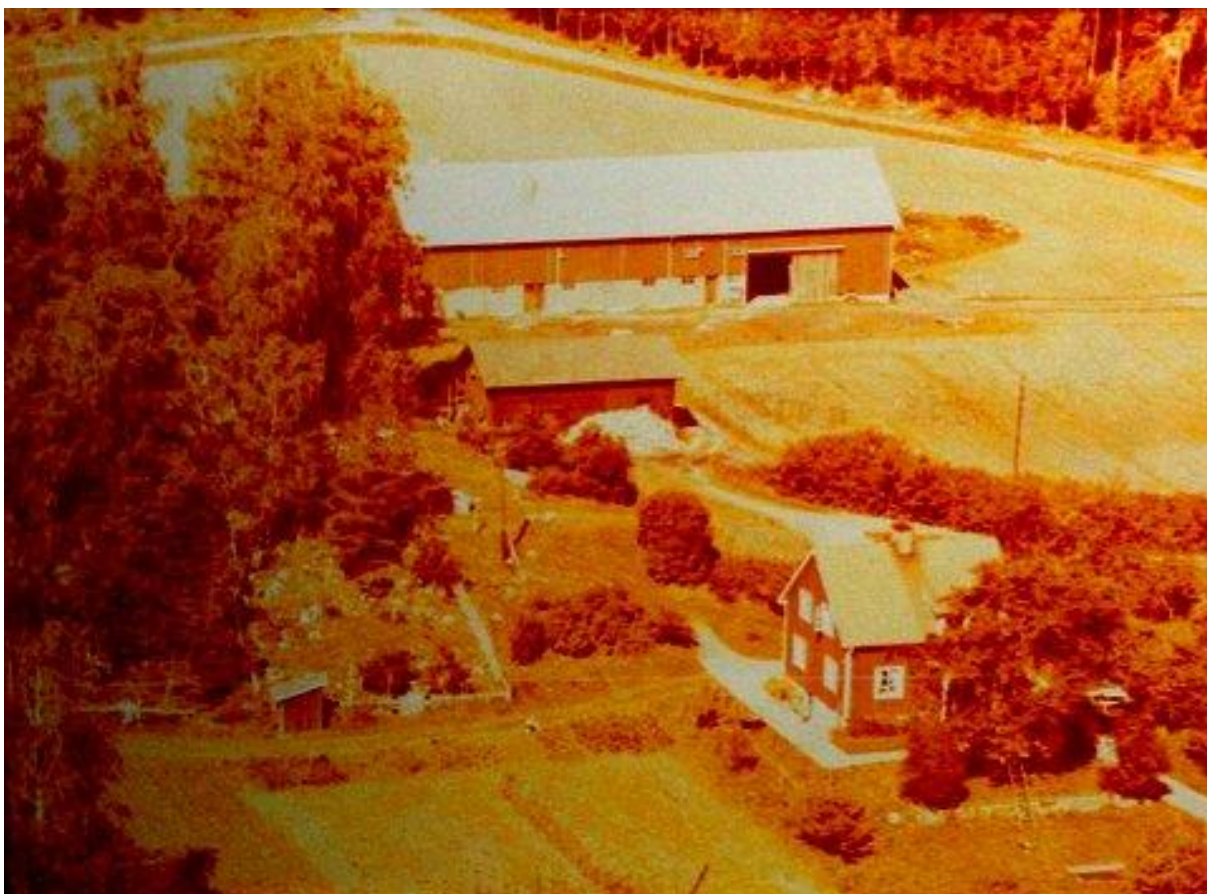

Planritning för källarvåningen.

Vid huset låg en stor trädgård med två infarter. Den ena infarten gick förbi ladugården, den andra förbi stallet. Mellan infarterna löpte ett femtio meter långt rödmålat spjälstaket. Innanför staketet låg ett lika långt hallonland. När man kom in genom den norra infarten, gick en grusgång snett till vänster mot huset och en gång snett till höger mot ett gammalt magasin. Rakt fram låg en stor jordkällare mitt i en kulle. Över jordkällaren hade en större huvudbyggnad legat som brunnit ned omkring 1942. På alla sidor av det nya huset fanns grusgångar och utanför dem gräsmattor. Framför huset var en liten terrass. Där stod ett stort körsbärsträd med små söta körsbärsträd. Pappa brukade ställa upp en stor brandstege mot trädet på somrarna för att vi skulle nå bären. Mina storsystrar brukade ligga på grenarna och plocka. Parallellt med staketet fanns en rad med äppelträd. Mellan träden och hallonhäcken låg ett litet potatiland.

Magasinet var timrat och rödmålat. Det stod på stenstolpar, troligen för att hindra råttor att komma in. Magasinet hade två våningar. Det fanns två ytterdörrar. Innanför den vänstra dörren fanns en trappa till övervåningen. Det fanns också en dörr till ett inre förrådsrum. Innanför den högra ytterdörren stod *groppkvarnen* och en stor motor. I ett av rummen fanns en så kallad vanna som var en sorteringsmaskin för säd. Den drevs med en vev på sidan. Vi använde den sällan. På övervåningen var en gång under nacken och sädesbingar på sidorna. Över bingarna fanns låga fönstergluggar med träluckor på insidan som kunde skjutas åt sidorna. Utanför magasinets vänstra gavel under ett skärmtak hade vi ett vedförråd.

Det gick en stig förbi vedförrådet upp på en ås till ett litet hönshus som mina systrar kallade "Kackelbo".

Flygfoto över gården med den nya ladugården.

Ok.

Stallet hade spiltor för åtta hästar. Dessutom fanns en fölugsbox. Vi hade bara två hästar. Stallet blev därför ganska kallt vintertid men hästarna var tåliga. En tidigare arrendator hade kört i skogen året runt med tre par hästar. Innanför dörren fanns en vattenkran och ett träkar för att vattna hästarna. Golvet var ett tjockt plankgolv. Från stallet gick en dörr till en gödselstack på baksidan. På stallets gavel fanns ett litet torrdass som nästan aldrig behövde användas. Mellan ladugården och stallet låg logen. Den hade en logbana med plankgolv i mitten där man kunde köra in med vagnar. På båda sidor fanns loggolv med jordgolv. Där förvarades halm och ibland även hö. På hösten lade vi ibland in otröskad säd där. Den tröskades senare. Hela ladugårdsbyggnaden var i dåligt skick. En del stolpar var så ruttna att man kunde sticka en högaffel genom dem. Ibland kunde man se möss springa på väggarna. Golvet på stallskullen var så dåligt att bara en del av skullen kunde användas. Därför beslutade sig pastoratet för att bygga en ny ladugård. Mellan stallet och trädgården låg ett vagnsskjul som kallades *vagnsskjöve*. Där fanns plats för tre stora vagnar. Det var tre öppningar, varav en hade portar. Vid sidan om fanns ett utrymme

för slädar, maskiner, redskap, oljetunna mm. Utanför den västra gaveln fanns ett upplag med krakstörar. Störarna användes när vi satte upp hö eller säd.

Lite bredvid stallet låg en träsilo för ensilage. Där låg också en cistern som rymde två tusen liter fotogen. Cisternen ägdes av oljebolaget – jag tror det var Shell. På den tiden var det vanligt att man blandade ut bensinen i stora bilar med fotogen som var skattefri. Fotogenen kostade bara 27 öre litern mot 62 öre för bensinen. Jag minns att ett par herrar stannade till en gång med en Volvo PV831 och ville köpa fotogen. På cisternen fanns en handpump och en slang. Från början fanns ingen riktig ventil på slangen – bara ett böjt metallrör som man satte i fordonets tank. Om man pumpade ett par slag och höll röret lågt, så rann bränslet av sig självt genom häverteffekten. Någon gång hade någon lagt slangen på marken så att hela cisternen tömdes. Vi tror att det var något sabotage. Det luktade fotogen från bäcken som rann ett par hundra meter från cisternen. Pappa klagade hos oljebolaget som ersatte bränslet, satte dit en riktig ventil – så kallad pistol – och flyttade cisternen närmare boningshuset.

Mitt emot silon på andra sidan landsvägen låg ett enkelt garage som en tidigare arrendator – Erik Andersson - byggt för sin T-Ford. Garaget räknades som lösöre. Vi hyrde ut garaget till en folkskollärare som bodde i närheten.

En bit upp i hagen låg brygghuset. Det hade eldstad och tvättkar och hade förr använts för byk. Nu användes det bara som förråd för virke och maskiner mm. En höinjektor med rör förvarades också där.

Strax söder om ladugården och på östra sidan om landsvägen låg arbetarbostaden som byggts samtidigt som huvudbyggnaden 1942. Det var också ett 1½-planshus. På bottenvåningen fanns hall, kök och vardagsrum. I köket fanns panna och vedspis. På övervåningen fanns sovrum och en drängkammare. Drängkammaren hade ett tvättställ. Detta rum ingick inte i hyran från början utan disponerades av arrendatorn. Under en del av huset fanns en källare. Det fanns en extra ingång till huset på gaveln. Från denna ingång gick en halvtrappa upp till hallen och en halvtrappa ned till källaren. Det fanns ingen wc inomhus. Vid sidan om huset låg ett uthus med dass, hönshus och vedbod.

Gårdens geografi

Landsvägen mellan Rumma och Fröjerum gick genom gården. När man åkte från Rumma kom man ned i en dalgång. Genom dalgången rann en bäck som utgjorde gårdens södra och sydvästra gräns. Jag är osäker om bäcken kallades för Dagsbergsbäcken. Strax efter bäcken låg Dagsbergs skola på höger sida. Trakten låg på gränsen mellan Småland och Östergötland och präglades av kuperad terräng med förkastningsbranter, berg, rullstensåsar och småsjöar.

Efter bäcken följde ett område med öppen terräng. Efter en uppförsbacke låg gården på vänster sida. Strax efter gården gick en enskild väg till vänster mot nordväst. Landsvägen fortsatte norrut genom ett område med skog på båda sidor. Efter en kilometer med flera backar öppnade sig terrängen igen. Där låg Övre Torp efter ytterligare ett par hundra meter.

Vi går tillbaka till den enskilda vägen som gick parallellt med Dagsbergsbäcken. Denna väg var ganska bra och hade byggts av Arbetskommissionen på trettioalet. De första två kilometrarna var det åkrar och betesmarker på vänster sida och en rullstensås med skog på höger sida. Efter ett par hundra meter fanns ett litet grustag i åsen och efter en kilometer ytterligare ett. Strax innan detta grustag gick en liten väg in till ett öppet område som kallades Dämpkärr. Om man fortsatte den förstnämnda enskilda vägen kom man till en hage på höger sida och därefter ett stort skogsområde på båda sidor. Efter ytterligare någon kilometer slutade gårdens ägor vid gränsen till kronogården Löpgöl som tillhörde Gärdsrums socken.

Som nämnts gick gårdens gräns genom sex (kanske sju) sjöar. Vid gårdens nordöstra hörn låg Torpgölen som delades med Övre Torp. Den östra delen tillhörde Röhäll och/eller Meltorp. I gårdens nordvästra del låg de övriga sjöarna.

Det öppna området vid den enskilda vägen före det stora skogsområdet kallades för Västerhågn. På den nordöstra sidan låg Flatgöl bakom en ås. Den bortre delen tillhörde Övre Torp. En bit in i skogen bakom denna sjö låg Stora Engölen och ytterligare en bit in Lilla Engölen. Någonstans där gick gränsen mot Yxnerum som tillhör Östergötland. Genom Engölarna och Flatgöl rann Dämpkärrsbäcken som var en förgrening av Dagsbergsbäcken.

En bit bortom Västerhågn låg Gorgelen till vänster om vägen. Dagsbergsbäcken rann från sjöns sydöstra sidan. Genom bäcken fanns en cementerad fördämning som var byggd år 1938. På den tiden fanns ett litet kraftverk vid bäckens utlopp i Västersjön öster om Nedre Rumma.

Varje morgon skulle dammluckan öppnas så att man skulle ha ström till lyset vid mjölkningen. Jag har hört att det var Manne Bergströms far som sprang varje dag utefter bäcken för att öppna luckan. Spänningen i elnätet var bara ca 100 volt och varierade med avståndet till kraftverket. Längre fram låg Brantgöl till höger en bit in i skogen. Sjön har fått sitt namn efter en förkastningsbrant på sjöns östra sida. Denna brant var en sevärdhet som vi brukade visa för gäster. Bakom Brantgöl inåt skogen låg Bogöl.

Gården Torp hade en underbar natur med sina ängar, skogar och sjöar. Jag trivdes där. Nackdelen var de stora avstånden till skolor, arbeten och sjukhus mm. Närmaste stad var Söderköping som låg sex mil från Torp.

Gårdens marker

Gårdens betesmarker utgjordes av fyra hagar. Öster om landsvägen låg en stor hage – vi kan kalla den Hemmahagen. Den var kuperad med berg och kullar och var delvis skogbeklädd. Där gick alltid hästarna vår, sommar och höst. Sommartid släppte vi ut korna där på nätterna. Det fanns en särskild liten fålla för kalvar. En kilometer mot nordväst låg den andra hagen – kallad Ekbacken. Där fanns två ekbevuxna kullar. En liten slinga av Dämpkärrsbäcken flöt igenom hagen nära ingången. Nära ingången stod en så kallad mjölkvagn med ett foderbord under tak där korna kunde sticka in sina huvuden under mjölkning. För att använda mjölkmaskiner krävdes det att man anslöt vakuumledningen till traktorns insugningsrör. Vi använde aldrig mjölkvagnen. Det var enklare att ta hem korna för mjölkning.

Ytterligare en kilometer mot nordväst låg den tredje hagen – kallad Västerhågn. Där hade det legat ett torp som brunnit ned på 1910-talet. Det fanns fruktträd kvar från torpets tid. Genom hagen flöt Dagsbergsbäcken i en liten oregelbunden fåra. I denna hage fick ungdjuren och ibland även sinkor beta från vår till höst. På den andra sidan vägen var en mindre hage – Flatgölshagen – som bildade en rektangel mellan vägen och Flatgöl. Det var gott om buskar i alla hagar. I denna hage fanns hasselbuskar där vi kunde plocka nötter. Vi lät korna beta i denna hage ett par gånger varje sommar.

Skogen vid Flatgöl hade gott om lingon och ett pensionerat par plockade massor av lingon där. Förr i tiden före maskinernas och traktorernas tid hade man brukat en del av hagarna som åkrar. Runt alla hagar fanns kraftiga staket med ekstolpar. På ca 8dm höjd satt en regel. På ca 4dm och 12dm höjd satt tjocka galvaniserade ståltrådar.

Åkerjorden växlade mellan sand, lera och mossjord och var ganska mager. Det fanns gott om sten, åkerholmar och diken. Vi lade ned mycket arbete för att få bort dessa hinder. Ovanför skolan fanns en åker med fin sand som lämpade sig för potatis och rotfrukter. Runt gårdens hus fanns åkrar på tre sidor.

Åkern mellan oss och skolan var sluttande och perfekt för åkning med sparkstötting när det bildats skare på snön. Med hjälp av en speciell sparksko kunde man få upp en väldig fart.

Öster om landsvägen och bakom skogen låg en dalgång med en rad åkrar som sträckte sig från Hemmahagen och bort mot Övre Torp och Torpgölen. Genom dalen gick ett stort grävt dike - ett så kallat utfall. Väster om vägen var ett område – kallat Kattkärr - med små sluttande åkrar omgivna av skog. Dessa åkrar var knappt värda att bruka för spannmålsodling. De lämpade sig inte så bra för maskiner och skogen gav för mycket skugga. Till slut fick dessa åkrar bli betesmark.

Från skolan och bort mot Ekbacken låg en rad åkrar med olika jordarter. Väster om husen, nedanför en sluttning var ett plant område med mossjord utmed bäcken. Där var mycket problem med vatten. För att dränera jorden fanns några öppna diken. Mellan Ekbacken och Västerhågn fanns en lång åker med huvudsakligen lera. Närmast Ekbacken fanns ett par fällor med mossjord som var nästan obrukbara. Där växte mest starrgräs som var oätligt och till och med giftigt.

Som ovan nämnts fanns ett område kallat Dämpkärr nordost om den enskilda vägen. Där var ett ganska plant område med huvudsakligen mossjord. Genom området gick ett par utfall. Mot nordost gränsade området mot Övre Torp.

Runt en del av åkrarna gick stängsel med två taggtrådar. Dagsbergsbäcken kunde med viss svårighet forceras av djuren. Enligt lag skulle Nedre Torp och Dagsberg stå för stängsel halva sträckan var. Staketen mellan Nedre och Övre Torp utgjordes av gammaldags gärdsgårdar.

Åkerbruket

Åkrarna var uppdelade på sex-sju skift som odlades i tur och ordning med olika slags grödor enligt växelbruksprincipen. Odlingen gick i cykler. Den bibliska principen med träda vart sjunde år tillämpades delvis. Man började med höstsäd ett år. Därefter odlades vårsäd eller rybs två-tre år. Sista året med vårsäd såddes åkern "igen" som man sade. Det vill säga man sådde gräsfrö i samband med sädessådden. Gräset i form av klöver och timotej rotade sig och växte upp ett par decimeter men skördades ej detta år. Sedan följde två-tre år med vallskördar. På förstaårsvallen dominerade klöver. Andra året bestod vallskörden av klöver och timotej blandat och tredje året av enbart timotej. Vallskörden användes till ensilage och hö. En del av gräset sparades till frö som skördades på hösten. Den del som inte användes till frö, användes till bete. Tredjeårsvallen plöjdes i regel upp efter höskörden och fick ligga i träda ett par månader – så kallad halvträda. Under denna tid gödslades jorden med stallgödsel. Eventuellt spred vi ut släckt kalk – $\text{Ca}(\text{OH})_2$. På hösten såddes höstsäd och cirkeln var sluten. Växelbruket innebar att man tog till vara en del av kvävet i luften som togs upp av baljväxterna. Genom halvträdan kunde ogräset bekämpas utan kemiska bekämpningsmedel.

Höstsäden bestod mest av vete och ibland lite råg till husbehov. Vårsäden bestod mest av blandsäd, havre och ibland vårvete. Blandsäden bestod av havre, korn och vicker. Vicker var en ärtväxt. På en mindre areal odlades ärtor.

Förutom dessa grödor som ingick i växelbruket odlades mycket potatis och kålrötter samt lite jordgubbar. Ibland odlade vi foderbetor och foderlupiner. Lupiner var bra att lägga i ensilage.

Våra hästar

Vi hade de första åren två hästar som hette Göta och Sally. Vi visste inte deras exakta ålder. De var gissningsvis tio respektive fem år. Göta var till hälften nordsvensk häst och till hälften ardenner. Hon var rödbrun till färgen. Sally var ren ardenner och fuchsfärgad. Göta var på grund av sin ras lite mindre än Sally och på grund av åldern lugnare. När man körde hästarna tillsammans gick ofta Sally ett par decimeter före Göta. Hästarna användes mest för skogskörning. Vår och sommar användes hästarna till såmaskinen och ibland till transporter när traktorn av någon anledning inte kunde användas till detta. Första hösten plöjde pappa med hästarna samtidigt som Manne Bergström plöjde med traktorn. Vi använde en häst – för det mesta Göta - till att räfsa hö, sprida konstgödning och kupa potatis. Om jag minns rätt användes bara en häst för att dra årdret när vi satte och tog upp potatis.

Mesta tiden gick hästarna sysslolösa i Hemmahagen. De blev ganska feta av detta. Hästarna var sällskapliga och kom gärna fram om man hade finkläder på sig. Om man hade arbetskläder höll de sig undan för att slippa arbete. Om man skulle ta dem och de såg oss på långt håll kunde de springa undan. En gång fick vi samla hela arbetslaget för att fånga in dem.

Efter ett par år blev det min uppgift att ta in en häst - för det mesta Göta. Jag lärde mig en viss taktik. I regel stod hästarna i skuggan under några träd. Jag smög mig först fram till dem. När man kom nära lydde de. Då jag kom en bit från dem gav jag mig till känna och talade lugnande till dem. Göta hade i regel en grimma på sig för att det skulle vara lättare att hålla henne – annars fick man ta i manen eller nosen.

Hästarna var billiga i drift. Vintertid åt de ungefär tio kilogram hö var per dag ungefär som kor. Sommartid betade de i hagen och åt sådant gräs som korna ratade.

Hästarna skoddes två gånger om året. De flesta smeder brukade sko hästar men smeden i Rumma – Bertil Johansson – gjorde inte det. Pappa anlät Ernst Svensson i Röhäll som utbildats till hovslagare under värnpliktstjänstgöringen. Han tog tolv kronor för att sko båda hästarna. Han blev givetvis bjuden på kaffe. Hästarna hade skonummer fem vilket innebar att skorna hade fem sömmar på var sida. Vintertid byttes de bakersta sömmarna ut mot broddar för att hästarna inte skulle halka på is.

Våra nötkreatur

Vi hade från början elva mjölkkor – senare några fler. Rasen var Svensk Rödbrokig Boskap (SRB), som var vanligast i Mellansverige. De hette Ulla, Fröken, Svea och Hedda. Namnen gick i arv efter mödrarna. De var uppväxta på gården. Den föregående arrendatorn hade köpt in några kor som fick föröka sig till en normal besättning. Varje kalv som lades på fick ett nummer inom besättningen. Den äldsta kon var 12 Ulla och den yngsta 24 Ulla om jag minns rätt. Vi lärde oss snart att känna igen korna på färg och horn mm. Korna hade olika egenskaper. En ko – 21 Hedda – mjölkade mjölk med markant högre fetthalt än de andra korna. Hennes mjölk höll 4,4% fett mot normalt 4,0 %.

En av de bästa mjölkorna – 12 Ulla - såldes efter ett tag till Hanströms i Fröjerum. Efter några år köpte pappa en äldre ko som hette 71 Olivia. Hon hade i sina bästa dagar mjölkat ca 8 000kg per år. Hon rörde sig långsamt och gick alltid sist i ledet.

Korna delade upp sig i två sociala grupper – en med mest äldre kor och en med mest yngre kor. En ko – 24 Ulla – anslöt sig till de äldre korna trots att hon var yngst. Det fanns en ledarko – 14 Svea – som alltid tog täten och följdes av de andra korna. En gång när korna släpptes ut en vinterdag för att få motion, utmanades 14 Svea av en yngre ko som övertog ledarrollen efter en blodig kamp. Svea förlorade en bit av sitt ena horn när korna stångades med varandra.

Det tog 20-30 minuter att hämta korna från betesmarkerna eller att gå i vall med dem. Man fick fösa på de sista korna lite så att de höll ihop. Om man inte såg upp kunde det hända att korna slank in på en sädesåker och då var det inte lätt att köra ut dem.

Flugorna var en plåga sommartid. De satte sig i stora kakor på kornas lår. Pappa rökte ut flugorna i ladugården ibland med nikotinpulver som han lade i koner på golvet och tände på. Senare i den nya ladugården hängde han upp så kallade ”radarremсор” som inne höll ett gift för flugorna.

I enklaste fall utgjordes fodret vintertid av kraftfoder, hö och halm som delades ut i nämnd ordning. Tillsammans med halmen fick korna ibland lite *hämte*. *Hämte* bestod mest av agnar som avskildes från säden vid tröskning. Kraftfodret bestod av *gropp* och lite sojamjöl eller oljekakor. Varje ko fick därtill en näve mineralfoder. Ibland fick korna foderbetor eller kålrötter. De flesta korna kunde äta kålrötterna hela men till några kor fick man skära kålrötterna i bitar. Tidvis fick korna ensilage som gav lite bismak till mjölken. Några år hade vi brist på hö och ensilage. Vi gav då korna melass som hällades över halmen.

Spädkalvar och gödkalvar fick söt mjölk och påläggskalvar skummjölk. Det fanns också tormjölk som pappa köpte vid kvarnen.

För att lättare hålla korna rena klippte vi pälsen ibland med ett klippaggregat som anslöts till vakuumledningen.

Vi hade en gammal lådradio på väggen i ladugården. Den gav trivsel åt både människor och djur. På lördagsmorgnar gick ett program som hette ”Frukostklubben”. Det var ett direktsänt underhållningsprogram som var upplagt ungefär som ”Hylands hörna”. Sigge Fûrst var programledare.

Besättningen var ansluten till en kontrollförening. Det innebar att en kontrollassistent – vi sade mjölkassistent – kom en gång i månaden och mätte mjölmängd och fetthalt för varje ko under ett dygn. Mjölkassistenten hette Uno Boll och hade en liten grön bil av märket Loyd. Bilen hade bara fjorton hästkrafter.

För varje ko hällades mjölken i en cylinder som vägdes. Uno Boll stoppade ned ett kopparrör i cylinder och täppte för den övre änden med ett finger. Med hjälp av kapillärkraften fick han upp en liten mängd mjölk som tömdes i en liten flaska. Efter provmjölkningen på morgonen lades flaskorna på en speciell cirkulär skiva med flaskhalsarna vända mot mitten. Med en speciell apparat snurrades skivan runt. Genom centrifugalkraften samlades fett i flaskhalsarna. Fetthalten kunde avläsas på en graderad skala.

Mjölkkassistenten hade mycket räknearbete med all möjlig statistik. För varje ko och år beräknades producerad mängd mjölk och smörfett. Dessa siffror behövdes för kornas stamtavlor om de skulle säljas. Mjölkkassistenten gjorde också statistik över fodermängder av olika slag. Allt konsumerat foder angavs i foderenheter. En foderenhet motsvarade näringen i ett kilogram korn. Vi mätte dock aldrig fodret. Pappa hade på känn hur mycket varje ko skulle ha. Efter några år valde vi att ha så kallad B-kontroll. Det innebar att vi fick genomföra provmjölkningen själva och mäta mjölken. Ibland kontrollerades resultatet genom extra provmjölkningar då mjölkkassistenten kom och mätte mjölken själv.

När korna var uppbundna hängde en griffeltavla över varje ko. Där stod antecknade kons nummer och namn, föräldrar, årsproduktion av mjölk och smörfett, senaste betäckningsdatum och kalvningsdatum samt mjölmängd vid de senaste provmjölkningarna.

Korna indelades i foderklasser. Till klass I fördes kor som mjölkade 0-5 kg, till klass II kor som mjölkade 5-10 kg osv. Korna ställdes upp i ordning efter mjölmängd vid senaste provmjölkningen. På så sätt underlättades fördelningen av kraftfodret. Korna fick kraftfoder i proportion till mjölmängden.

Varje kos nummer kunde avläsas på öronen. Mjölkkassistenten hade klippt hål i öronen på olika ställen redan när kalven var nyfödd. Ett hål i kanten av ett öra hade värdet 1, 3, 10 eller 30 beroende på om det satt i underkant eller överkant, på höger eller vänster öra. Ett hål i örats spets hade värdet 100 eller 200 och ett hål mitt i örat värdet 400 eller 800.

Korna mjölkade mest alldeles efter kalvningen – ca 28 kg per dag. Mjölmängder angavs i regel i kg. En liter vägde knappt ett kilogram. Efterhand sjönk mjölkproduktionen och sista tiden före nästa kalvning gick kon i sin. Pappa planerade så att så många kor som möjligt skulle kalva på hösten. Han fick då fyra öre motsvarande ca tio procent mer för mjölken. Detta berodde på att den totala mjölkproduktionen i riket sjönk när korna togs in från sommarbetet. Korna födde en kalv om året. Dräktighetstiden var nio månader och tio dagar.

När en ko hade kalvat producerade den råmjölk ca tre dagar. Av råmjölken gjorde mamma råmjölkspannkaka även kallad kalvdans. Det var en delikatess som var mycket enkel att tillaga. Det var bara att hålla mjölken i en form, eventuellt tillsätta några kryddor och sätta in formen i ugnen. De första dagarna behövde man kanske späda ut råmjölken lite med vanlig mjölk.

Ofta fick veterinär tillkallas efter kalvningen. Ibland fick kon kalvförlamning så att hon inte kunde resa sig. Den berodde på att kon fick kalkbrist på grund av mjölken som den plötsligt skulle producera. Om jag minns rätt fick kon en injektion med kalklösning. Så fick man vänta med att mjölka kon ett par dagar. I stället för råmjölk fick man ge kalven vanlig mjölk med kalspadersalt tillsatt.

På somrarna fick ungdjuren och sinkor beta i hagen vid Västerhågn som nämnts tidigare. Pappa hälsade på dem på söndagsförmiddagar. Detta var viktigt för att de inte skulle förvildas.

Det fanns en tjurförening som ägde två tjurar. Vi hade hand om den ena tjuren och Ernst Svensson i Röhäll den andra. Ett tjugotal gårdar var anslutna till föreningen. Tjuren var enkel att sköta vintertid. Den åt hö som en ko och fick lite kraftfoder. Tjuren hade en nosring. Man kunde inte leda den i grimma som man gör med en ko. Pappa band ett rep i nosringen när han skulle leda ut tjuren. Han hade alltid en käpp i handen som säkerhetsåtgärd. På sommaren tjudrades tjuren vid ett litet spett på någon gräsplätt. Den behövde då flyttas ett par gånger om dagen. Den första tjuren vi hade hand om hette Bjärka-Säby-Hero. Alla tjurar hette något på Hero.

Efter ett par år fick vi byta tjur med Svensson i Röhäll för att undvika inavel. Efter ytterligare ett par år åkte tjurföreningen till en avelsgård – jag tror det var Bjärka Säby - för att köpa nya tjurar. Pappa fick en ersättning på 700kr per år för att ha tjuren. Det var bara ersättning för fodret – ingenting för arbetet. Pappa tyckte efter några år att han kunde ha en ko till i stället för tjuren. Det blev så att tjuren flyttades till Övre Torp. Följden blev att vi fick gå dit tjugo-trettio

gångar om året med kor och kvigor som kulle betäckas. Å andra sidan slapp vi serva de bönder som förut gått till oss med sina djur.

Mjölkproduktionen steg från ca 4 000kg/år till 5 000kg/år under vår tid i Hannäs. Det var en långsammare produktionsökning än genomsnittet i landet. Det berodde på att många lantbrukare började med insemination. Man började diskutera även i vår förening att slopa tjurarna och gå över till insemination.

Bertil och jag mjölkade korna nästan varje dag från och med sommarlovet 1953 till och med sommarlovet 1957. Jag mjölkade på morgonen varannan vecka och på kvällen varannan vecka. I mjölkningsarbetet ingick att hämta korna före mjölkningen och diska mjölkdisken efter. Den som inte mjölkade på morgonen fick gå i vall med korna efter mjölkningen. Vintertid fick vi också utfodra korna på eftermiddagarna efter skolan.

De första åren brukade pappa vara med under mjölkningen före klockan sju på morgonen då de anställda kom och efter sex på kvällen då de anställda slutade. Vintertid gjorde han det tunga arbetet med utgödsling.

På söndagarna gick vi in och drack kaffe efter mjölkningen. Då lyssnade vi på jordbruksföredrag på radion. Jag minns att man talade en del om basjordbruk som var ett genomsnittligt jordbruk på 15 hektar. Statens målsättning var att en basjordbrukare skulle ha samma inkomst som en industriarbetare. Man nådde aldrig upp till detta mål. Efter kaffet gick vi ut och gjorde färdigt ladugårdsarbetet med utgödsling och att dra ut strö för korna att ligga på. Ibland ryktade vi kor och hästar.

Sommaren 1953

När sommarlovet började 1953, flyttade en del av familjen till Torp. Mina äldre syskon och jag fick arbeta hela loven. Under terminerna fick vi arbeta före och efter skolan under folkskoletiden. Bertil och jag turades om med mjölkningen både vardagar och helgdagar.

Mjölkmaskin.

Den första veckan lade vi in ensilage i silon bredvid stallet. Silon var byggd av trä och cylindrisk med ett par meter under marknivån och ett par meter över. Överdelen hade löstagbara väggar. Min uppgift var mest att trampa så att gräset packades medan pappa jämnade ut. Efter varje lass strödde pappa ut något konserveringsmedel. När silon var full lade vi på en presenning och stenar som skulle pressa ihop gräset så att luften skulle trängas ut.

Bertil fick gå upp tidigt på morgonen, hämta in korna och mjölka tillsammans med pappa.

Den andra veckan var Bertil på kristet juniorläger. Pappa drog upp mig vid halvsextiden på morgonen för att jag skulle hämta korna och mjölka. Jag kommer ihåg att jag var fruktansvärt trött och fick försöka skölja bort sömnen från ansiktet med kallt vatten vid uppståndaren. Korna låg på den nyslagna vallen nordväst om ladugården. Det var gryning och lite dimma. Pappa satte ihop mjölkmaskinerna och tog fram lite foder medan jag tog in korna. Jag mjölkade med maskin med två eller tre mjölkmaskiner.

Mjölkmaskinsaggregaten satt som lock på mjölkcisternerna. Dessa var klockformiga med tjocka väggar av aluminium. De rymde tjugo liter och var ganska tunga. I taket satt en vakuumledning som man kopplade mjölkmaskinerna till. Varje kran var för två kor så att man mjölkade en ko från vänster och en från höger innan man bytte kärl. När man mjölkat ett par kor och flyttat aggregatet till en ny cistern, gick man och tömde cisternen i mjölkkrummet. Den första tiden tömde jag cisternen efter varje ko för att inte cisternen skulle bli för tung. Hjärtat i en mjölkmaskin var pulsatorn som gjorde att spenkopparna klämde ut mjölken ur spenarna. Vi hade maskiner av märket Benzona och de krånglade mycket. Efter en tid bytte vi till maskiner av märket Benko. De hade cisterner av rostfritt stål och fungerade bra. Många av korna var svärmjölade och man fick använda knep för att få ut mjölken. Några kor släppte till mjölken bättre om man drog i handsken med spenkoppar eller lade en tyngd på den. Vi brukade använda en plogbill som tyngd.

Mjölken hällades genom en sil i en 50-literssål. På sån satt ett kylaggregat som spred vatten på såns sidor och rörde om mjölken i sån. Efter morgonmjölkningen ställde pappa ut såarna på en mjölkbrygga. Mjölken hämtades av en mjölkbil som var mycket punktlig. Den kom 7.45 vardagar och 7.30 söndagar. Bilen var en tung boggielastbil. Såarna ställdes i två lager på flaket. I retur lämnades såarna från föregående dag. I en så fanns skummjolk som användes till kalvar och grisar. Sommartid hann skummjölken att surna. Den fick stå en extra dag så att det bildades riktig filmjolk. Ibland fick vi varor från mejeriet i Valdemarsvik. En dag i veckan fick vi en liten lapp med besked om mjölkens fetthalt och kvalitet.

En del gårdar hade hämtning varannan dag. Till en del av socknen körde åkaren med släpvagn som ställdes vid Kvarnvik medan åkaren hämtade mjölken från Rumma och Torp. Mjölksåkaren Karlsson från Valdemarsvik måste ha haft väldigt bra rygg som orkade lyfta alla såar. Han arbetade sju dagar i veckan året runt.

Under denna vecka slog vi höet och satte upp det på krakar. Slätteraggregatet monterades på traktorns ram under motorn. Det tog ett par timmar att montera för ett par män. Pappa lejde en pojke som hette Åke Aronsson från gården Gatan i Rumma. Han var elva år och fick köra hästräfsan. Min uppgift var att hämta krakstör från ett upplag på gaveln av *vagnsskjövet* och bära ut på vallen som låg alldeles intill. Vi var färdiga med slåttern ungefär vid midsommaren. Till midsommaren åkte vi till Torpkonferensen i Närke. Vi gjorde sällskap med Rune Gran från Gusum och Yngve Boll. Rune Gran var gift med Gertrud Bergströms syster Magda. Yngve Boll var en nyfrälst man som drev en bilverkstad i Rumma. Mamma var inte med till Torp detta år. Vi hade en annan nyfrälst man med oss, som hette Ivar Andersson. Det var en resa på ca tjugo mil. Jag minns att vi åkte genom ett område utanför Kumla som hette Kvarntorp. På den tiden utvann man olja ur skiffer där. Landsvägen slingrade sig mellan slagghögarna och man kände en stark lukt.

På Torp övernattade vi i bilen och i ett tält. Maten ordnades enkelt med medhavd smörgåsmat. Det var en speciell, man kan nästan säga helig atmosfär. På den tiden ägdes Torp av en privatperson. Det gjorde att konferensen inte disponerade hela området. Mötena hölls i en loge ("lada" sade man). Man hade byggt upp en plattform i mitten med plats för talare och sångare med instrument. Åhörarna fick sitta på plankor som låg på bockar. En stor del av mötesdeltagarna fick stå i gångarna utefter väggarna. Mitt för plattformen fanns några bänkar med ryggstöd för gamla och handikappade. På den tiden orkade jag inte höra på predikningar utan gick omkring på området under mötena. Jag minns att det fanns ett litet tält med en intressant utställning om Kina. Helgelseförbundet hade haft mission där innan kommunisterna tog makten.

I Hannäs fanns en liten men livaktig frikyrkoförsamling som hette Hannäs Fria Baptistförsamling som tillhörde Örebromissionen. En vacker söndagseftermiddag ordnade församlingen ett friluftsmöte i hagen hemma hos oss. Det fanns inga bänkar att sitta på utan vi fick sitta på filter och stenar. Jag minns särskilt den klämmiga sången. Sångarna leddes av Marianne Hanström. Bland sångarna fanns några syskon som hette Johansson och var från Fröjerum. En av dem hette Sture som spelade dragspel. Han var bara omkring tolv år. En sång som jag hörde för första gången var "De komma från öst och väst...". Mötet var en härlig andlig upplevelse.

När höet torkat en tid på krakarna var det dags att köra in det. Manne Bergström lastade på och av trakturvagnen. Pappa lade lassen och tog emot höet på skullen. Det blåstes upp med en så kallad injektor som kopplades till halmfläkten. På skullen fick jag hjälpa till att jämna ut höet och trampa. Det var ett hårt arbete för en nioåring. Det var många bjälkar som man fick kravla över och det dammade mycket från höet.

Man gick upp till skullen genom en lucka över foderbordet. Runt luckan fanns inget skyddsräcke. En dag rutschade Pappa ned genom luckan nästan ned till foderbordet. Han

bräckte ett eller ett par ben i foten när han slog emot en stegpinne. Han blev sjukskriven ett par veckor. Vi fick leja en man från Mörtbäck för att få in det sista av höskörden.

Fordson Major – efterkrigsmodell kallad "Höglund".

Efter höskörden skulle traktorns motor renoveras. Manne Bergström plockade bort topplocket. Därefter bogserades traktorn till Bolls bilverkstad där renoveringen fullföljdes. Den innebar att kannringarna byttes ut. Bergström fick sedan två veckors semester.

Ungefär vid denna tid kom ett äldre par från Norrköping och bodde hos oss på sin semester. De hette Pelad. Mannen hade fiskaffär. De hade en sonson med sig och bodde i ett rum på övervåningen där de lagade sin egen mat på en kokplatta. Pelad lånade vår eka som låg i Torpgöl och fiskade en del. Vid stranden där var bottenlös gytta där jag höll på att fastna en gång. Pelad hjälpte också till att rensa ogräs i trädgårdslandet med en skrapa. Han var nog ovan vid sådant arbete och fick blåsor i händerna. Vi hade ett åkerstycke med kålrötter mellan ladugård och trädgård. Där fick jag rensa ogräs med en hacka.

När pappa blev bra i foten kunde han börja plöja med den nyrenoverade traktorn. Traktorn gick lite knackigt i början – den behövde "köras in" igen som man brukade köra in ett nytt motorfordon. Jag minns en trivsamt lördagsförmiddag då pappa plöjde de första dragen på trädet nära Torpgöl. Bertil och jag fick följa med. Vi fick också pröva på att köra lite. Jag räckte knappt ned med benet till kopplingspedalen. Den var så tungtrampad att jag fick använda nästan hela min tyngd för att trampa ned den. Vi körde på tvåans växel. Ibland gick det så tungt att motorn höll på att dö ut. Då hjälpte det att trampa ur (frikoppla) så att motorn fick varva upp. Sedan kunde man köra igen.

Traktorn var en högväxlad Fordson Major som då var ett populärt traktormärke. Den hade tre växlar. Vid plöjning användes järnhjul med stora broddar för att undvika slirande. Motorn hade fyra liters cylindervolym och gjorde 1 100 varv/min. Traktorn hade bara tre växlar. Den gick 4 km/tim på ettan, 6 km/tim på tvåan och 15 km/tim på trean. Motorn hade en effekt på 24 hästkrafter. Den drog mycket bränsle – enligt pappa nio liter fotogen per timme. Vi fick köra fotogen till åkern i 25-liters dunkar med bilen. Fotogenmotorer kunde inte startas på fotogen

kalla. De fick därför startas på bensin. När termometern visade lagom temperatur slog man om till fotogen som var mycket billigare. Traktorn hade ingen hydragal så vi fick använda en bogserplog. Den hade två tolvtumms skär.

Traktorns konstruktion var ganska enkel. Förarsitsen var av plåt och av samma typ som var vanlig på hästredskap. På instrumentpanelen fanns bara en visare som visade om generatoren laddade. En termometer satt framme på kylaren. Kylaren saknade termostat. Man kunde påverka dess temperatur med en rullgardin som satt framför kylaren. Glykol användes ej på den tiden. När det blev vinter tappades vattnet ur motorn. Traktorn användes inte vintertid.

Det fanns startmotor men ofta fick vi veva igång motorn. Fot- eller hand-gas fanns ej. Gasen reglerades av en varvtalsgenerator. Kopplingspedalen satt på höger sida och de båda bromspedalerna på vänster sida – alltså tvärtemot mot det vanliga.

Hösten började med kräftfiske. Kräftorna blev lovliga lördagen den 7:e augusti. Då kom mamma med småbarnen och bodde i Torp fram till skolstarten. Vi hade fortfarande inte så mycket möbler utan låg mest på madrasser på golvet. Till kräftpremiären kom våra släktingar från Vibberstad och Asplunden som pappa hämtade med bil. En barndomsvän till farbror Gustav som hette Knut var också med. Han kom från Hällestad. De flesta av dem fick ligga på logen. Vi fiskade kräftor i bäcken och använde mest håvar som skulle vittjas en gång i kvarten ungefär. Det fanns också halvklotformade burar med en öppning på översidan. De första åren var tillgången på kräftor ganska bra och vi fick upp ca tio tjog premiärhelgen. Söndagsförmiddagen fördrevs med promenader och svampplockning mm. På eftermiddagen åt vi kräftor vid ett långt träbord i trädgården under körsbärsträdet. Sedan var det dags för pappa att skjutsa hem släktingarna.

I mitten av augusti var det dags att börja skördarbetet. Om jag minns rätt började vi med att skörda rågen på den sandiga åkern ovanför skolan. Pappa lejde en skördetröska för detta. Det var Ernst Svensson i Röhäll som hade en bogsertröska som drogs av en gammal BM20 (eller BM18 eller BM22). Tröskan hade ingen tank så pappa fick stå på en plattform och ta emot säckarna. Svensson tog tjugo kronor per timme för tröskningen. Innan tröskan kom mejde pappa vändtegen för hand med en lie. Som gammal bonde behärskade han tekniken att binda kärvar för hand.

Vi var många som hjälptes åt detta år. Ivar Larsson och Birgitta Johansson kom från Östra Ryd. Manne Bergström körde traktorn och pappa manövrerade självbindaren. Bindaren var en sinnrik maskin som både skar säden och band kärvar. Framtill på bindarbordet på maskinens högra sida satt en slätterklinga som skar säden. Över bordet snurrade en vinge (bobin) som fick säden att lägga sig på bordet. Där rullade en matta som förde säden åt sidan. Säden fördes sedan vidare snett uppåt mellan två mattor till en bindingsapparat som formade kärvar och knöt papperssnören runt dem. De färdiga kärvarna åkte utför en sluttande plåt och samlades upp i en korg på maskinens vänstra sida. Hela maskineriet drevs av brett järnhjul mitt under bindaren. Det var svårare att manövrera bindaren än att köra traktorn. Man hade fyra spakar att hålla reda på. Med en spak reglerade man lutningen på maskinen så att man fick lagom höjd på stubben. Med en spak reglerade man höjden på bobinen, med en annan kunde man föra bobinen framåt och bakåt. Med den fjärde spaken reglerade man hur högt upp på kärven som snöret skulle bindas. Man hade också en pedal för att släppa av kärvarna på lämpliga ställen. Det var svårt att hinna med alla reglage om säden var ojämn och man måste anpassa bobin och bindning till olika höjd på säden.

Skördevädet var bra och sädeskärvarna sattes upp på krakar. Jag minns att Birgitta Johansson och Ivar Larsson ”hötade” hål för krakstörarna med ett slags tungt spett som kallades hötstång. När man mejade det första varvet på en åker körde man ned en del av säden med traktorn och bindaren på vändtegen. Pappa var noga med att ingen säd skulle gå till spillo så vi fick försöka resa den nedkörda säden med störrar innan vändtegen mejades till slut.

När all säd var mejad och uppsatt började tröskarbetet. Vi hade ett tröskverk gemensamt med Övre Torp. Övre Torp brukades av tre bröder som hette Andersson. Den äldste brodern Ivar körde tröskverket till oss med hästar. Tröskverket ställdes upp bakom magasinet där en ny ladugård byggdes senare. Det var noga att verket stod rätt horisontalt. Detta reglerades med särskilda ”skor” som sattes runt hjulen. Om jag minns rätt drevs tröskverket av traktorn som hade en remskiva på sidan. Säden hämtades med tre vagnar som kördes i skytteltrafik. Vi använde våra hästar och Anderssons hästar. Jag tror att vi lånade en traktor till den tredje vagnen. Halmen blåstes upp i en stack där Ivar Larsson och jag jämnade ut den. När vi tröskade blandsäd, sprutade hårda vickerkärnor som kulor på oss så vi måste använda skyddsglasögon för att skydda ögonen. Allan Andersson skötte tröskverket vilket mest innebar att han bytte säckar vid sorteringsverket på tröskverkets sida. Säden sorterades i fyra kvalitéer. Det blev ungefär fem säckar från varje lass. Det tog ungefär tjugo minuter att tröska ett lass så det blev ungefär trettio lass på en dag. Arbetsstyrkan var sju vuxna personer plus Bertil och jag. Jag minns inte om någon av våra systrar var med. När vi hade tröskat huvuddelen eller all vår säd – jag minns inte hur det var det året – flyttades tröskverket tillbaka till Övre Torp för att användas där. Senare under hösten lånades tröskverket ut till Dagsberg som tröskade säd som lagts in på logen. Jag minns inte hur det var detta år men ibland lade vi in en del av den otröskade säden på logen och tröskade den senare. När tröskningen var klar var det dags att ta upp potatis och rotfrukter. Då hade vi barn börjat skolan.

Jag minns att vi hade vackert väder sommaren 1953 och att skörden var normal.

Någon gång på sommaren eller hösten dog Albert Jonsson som var direktör för socknens enda industriföretag. Det var Hällingsfalls Trävaruaktiebolag med ett par sågverk. Han var släkt till slakten med mamma. Han var boställsvärd för pastoratets fastigheter.

Det jag minns av storpolitik denna sommar var att FN:s nye generalsekreterare Dag Hammarskjöld energiskt arbetade för att några amerikanska flygare skulle frigges av Kina. De hade tillfångatagits under Koreakriget.

Farbror Gustav leder gymnastik i samband med kräftfisket.

Dagsbergs skola

Skolan var byggd år 1942, dvs samtidigt som boningshusen vid Nedre Torp. Den låg utefter vägen från Rumma på en tomt som avstyckats från Nedre Torp. Namnet kom av att en äldre skolbyggnad hade legat på gården Dagsberg. Denna byggnad användes nu som lärarbostad. Skolan hade två våningar förutom källare. Den var modern med centralvärme. På framsidan som vette västerut mot landsvägen var en stor stentrappa.

På första våningen fanns en förstuga, ett kapprum och två skolsalar. Mellan skolsalarna fanns ett materielrum och bibliotek. Skolsalarnas fönster vette mot öster. Den norra salen var större än den södra. Jag beskriver den norra salen som jag gick i. Vi hade den gamla typen av skolbänkar där bänk med lådor och bänkklock satt ihop med sittbänk. Man satt två och två tillsammans i bänkarna. Framtill i salen var ett podium med kateder. I ett hörn stod en orgel. På väggen bakom katedern satt "svarta tavlan" som man skrev på med krita. På sidoväggen mittemot fönstren fanns en mindre grön tavla. Vid fönsterväggen fanns sittbänkar som användes om det behövdes extra sittplatser.

I kapprummet utanför skolsalarna fanns fasta sittbänkar utmed väggarna. Det fanns också ett tvättställ och en dricksvattenfontän. Både skolsalarnas och kapprummets golv och väggar var ljusbruna och fernissade. I förstugan fanns brandredskap bestående av stora tunnor med handsprutor.

På övervåningen låg gymnastiksal, matsal med kök och vaktmästarbostad. I Hannäs hade vi fria skolmåltider som vi inte hade haft tidigare. I källarvåningen fanns bland annat pannrum och personaltoalett. Marken lutade så att bara någon meter av källaren låg över marken i norr men helt över marken i söder.

Skolgården låg runt om huset. På norra sidan var det en mindre grusplan och på södra sidan en större. Där spelade vi alltid fotboll på rasterna vid lämplig väderlek. De äldsta eleverna spelade alltid på den större planen och de yngsta på den mindre. Det hände ibland att båda klasserna spelade tillsammans. Det var bara pojkarna som spelade fotboll. Bakom skolan fanns ett uthus med dass för eleverna. Där fanns också en gräsmatta med prydnadsbuskar.

Skolan i Hannäs var organiserad i B-form. 1953-55 gick tredje och fjärde klass från socknens västra delar tillsammans i Dagsbergs skola. Det fanns också ett par elever från Löpgöl i Gårdserums socken. Femte och sjätte klass från samma område gick också tillsammans i Dagsbergs skola. Småskolebarnen från samma område gick i en skola nära kyrkan. Sjunde klassen från hela socknen gick i en annan skola nära kyrkan.

1955-57 gick femte och sjätte klass i Dagsbergs skola liksom sjunde klass från hela socknen. Eleverna i årskurserna 3-6 från socknens östra delar gick i Holmbo skola. På så sätt gick jag fyra år, Dagmar tre år och Bertil ett år i Dagsbergs skola. Det var en stor fördel för mig att ha så nära till skolan – bara några hundra meter. Jag behövde ingen ryggsäck eller skolväska. När jag gick hem tog jag läxböckerna under armen.

Eleverna från socknens sydvästra del fick åka skolbuss till skolan. Vi kallade det området för Hannäs. Den nordvästra delen kallades Rumma men omfattade flera byar och gårdar utanför byn Rumma. Den första tiden fick barnen från Röhäll, Mörtbäck och Asphagen ingen skolskjuts. Efter några år fick de åka taxi. Vaktmästaren Olle Hydén hade taxitillstånd för dessa skjutsar. När han började dessa skjutsar bytte han bil från Simca till Opel Kapitän. Han hade bilen parkerad i hörnet av åkern på andra sidan vägen. Elever som hade mer än tre kilometer till skolan, men ej fick skolskjuts, fick ersättning för cykelslitage.

Ett pensionerat par Erik och Signe Lundqvist var vaktmästare den första tiden. Signe var syster till Albert Jonsson och på långt håll också med mamma. Eriks fosterfar Frans Otto Lundqvist hade haft gården Tosätter i Östra Ryd efter mammas fosterfar Österdal 1905-22. Erik hade

arrenderat gården först och sedan övertagit gården efter fosterfaderns död 1922. Han sålde gården 1924 till Lindström.

Varje läsår avslutades med en ”examen” då föräldrarna var inbjudna att närvara. Läraren höll då några korta lektioner med förhör. Flickorna visade sina slöjdarbeten i gymnastiksalen. Vi fick ibland plocka blommor och pynta skolsalen dagen före. Avslutning hölls i kyrkan.

Tredje och fjärde klass

Någon dag omkring den 25:e augusti började jag i Dagsbergs skola. De första jag träffade var några elever som kom tidigt. Jag fick genast god kontakt med dem. Skolan började 9.10 men de flesta som inte åkte skolbuss brukade komma vid halvniotiden. Bussen kom kvart i nio. Vi brukade fördriva tiden ibland med att leka datten (på östgötska *dakten*). Det hände också att vi spelade kula. Stenkulorna kunde användas som valuta. De var värda ett öre styck.

Vi hade en äldre lärarinna som hette Gurli Jansson som jag tyckte om. Hon var lagom sträng. Man kunde få en örfil men det var då berättigat. Femte och sjätte klass hade en ung lärare som hette Börje Stern. Jag tror att han var nygift. Han och hans fru köpte en del köksutrustning i affären när de flyttade in i lärarbostaden.

Folkskolorna hade inga rektorer. I stället fanns en överlärare för kommunens skolor. Han hette Tyfors. Han kom på besök en enda gång. Vi fick också besök av en vithårig folkskoleinspektör. Han satte sig i katedern och förhörde oss en stund. Sedan tittade han i våra skrivböcker. Det märktes att fru Jansson var lite nervös.

Vi hade lektioner i helklass 9-14 måndagar, 9-12 tisdagar och torsdagar, 9-15 onsdagar och fredagar samt 9-12 lördagar. Tisdagar och torsdagar hade antingen tredje eller fjärde klass lektioner och den andra klassen var ledig på eftermiddagen.

Skoldagen började med psalmsång och bönen "Fader vår" och slutade med att vi läste välsignelsen. Jag minns några psalmer som "Din klara sol går åter opp.." och "Jesus för världen givit sitt liv.."

På rasterna spelade vi fotboll höst och vår. Ibland spelade vi brännboll i stället. När det var snö vintertid åkte vi skidor på gårdet ovanför skolan. Vi som inte hade egna skidor fick låna skidor som förvarades i uthuset. När det var is eller packad snö på landsvägen kunde vi åka spark där. Vi kopplade då ihop flera sparkar till ett "tåg".

Ämnena var modersmålet, hembygds kunskap, kristendom, historia, geografi, naturkunskap, matematik, teckning, sång och gymnastik. Flickorna hade syslöd men pojkarna fick tyvärr ingen slöjdundervisning. I modersmålet fick vi skriva uppsats varje måndagsförmiddag. Ena veckan fick vi skriva manus med blyerts i en konceptbok och den andra veckan skriva rent med bläck i en uppsatsbok. Vi hade också läsning och rättskrivning. En gång i veckan läste "Fröken" för oss från en bok av Astrid Lindgren. I kristendom gick vi igenom Bibelns berättelser. Historia tyckte jag var särskilt intressant. Vi hade en lärobok av Grimberg som jag läste som en roman. Fru Jansson var lite stolt över att hon hade Bo Jonsson Grip bland sina anor. Från sånglektionerna minns jag att vi sjöng "Du gamla, du fria..", "Vi gå över dagsstänkta berg.." och smålanssången "Röd lyser stugan bak hängbjörkens slöja..". Några elever fick individuell undervisning i orgelspelning. Jag kunde tyvärr inte delta eftersom vi inte hade något instrument hemma. Gymnastiken var mest Lings gymnastik med enkla kroppsövelser. Något litet använde vi bommar och plint. Vi bytte inte om till gymnastikkläder. Det behövdes inte heller för vi blev sällan svettiga. Det fanns varken omklädningsrum eller dusch. Däremot fanns en bastu i ett särskilt hus i närheten av kyrkan, dit vi fick åka ibland på lördagar. Det var bra för de flesta bostäder hade inte badrum.

Vi fick lära oss orientering med kompass och den gamla generalstabskartan i skala 1:100 000. Sedan fick vi träna orientering i Dagsbergsskogen. Det talades inte om några friluftsdagar men ibland fick vi gå någon promenad på led på småvägar. Vi hade dock några gemensamma friluftsdagar för kommunens skolor och samlades då i Gärdserum. Vi hade en punktorientering. Vi fick då gå två och två längs en snitslad bana och pricka in kontroller med knappnål på en karta. Jag gick tillsammans med Sören Kindgren och vi lyckades vinna tävlingen för vår åldersgrupp. Vi hade sammanlagt fyra millimeter fel. Sören och jag var oense vid en kontroll. Om vi följt hans mening hade vi bara haft en millimeter fel. Som pris fick vi var sin ryggsäck och ficklampa.

3.ö4. klass vid Dagsbergs skola

1953-54

Lärarinna: Fru Jansson;

Stående: Per Pettersson, Jonny Johnsson, Bertil

Svahn, Stare Rundberg, Sven-Göran Johansson,

Birgitta Aronsson, Märta Larsson, Inge Östergren, Jag,

Stig Johansson; Knästående: Sven Inge Arasmen,

Ove Johnsson, Kje?? Hornva??, Knut Aronsson, Sören

Kindgren, Bo Östergren; Sittande: Vivian Johansson,

Elisabeth Örnebo, Britt-Marie Karlsson, Lisbeth d:o d:o Håksson,

Monika Edström

De audiovisuella läromedel som fanns var radio och film. Skolradion var viktig på den tiden. Vi fick ett skolradiohäfte varje termin eller läsår. Häftena innehöll mest bilder som illustrerade programmen. Programmen innehöll aktuella ämnen på olika områden som samhälle och kultur. När vi såg film samlades vi i gymnastiksalen. Filmer jag minns handlade om hantverk, upptäcktsfärder och Kina.

I Hannäs hade vi inget potatislov. Jag minns inte om vi hade höst- och vinterlov. De var i så fall kortare än idag. Man fick ta ledigt sex dagar per läsår för att hjälpa till hemma.

I fjärde klass var det dags för den allmänna hälsokontrollen som gjordes vart tredje år. Vi fick någon spruta av syster Gudrun som var distriktssköterska och skolsköterska. Hon hade en grå uniform. Någon gång hade vi besök av provinsialläkaren dr Hollander från Valdemarsvik.

Det fanns på den tiden ingen tandläkare i kommunen. En gång om året blev vi kallade till en tandläkare i Åtvidaberg. Vi fick åka en och en med linjebuss. Ibland kunde vi vara två kamrater som åkte samtidigt. Jag minns att det förekom hästskjutsar på gatan. I väntan på bussen gick jag omkring lite i samhället. En gång gick jag in på Dahlmans Järnhandel och fick en reklamössa som jag tyckte var fin.

En speciell dag var när kungen besökte kommunen under sin Eriksgata. Kommunens elever samlades vid Gärdserums kyrka. En del av oss hade fått små flaggor att vifta med. Vi kunde knappast se kungen för allt folk men kunde höra en del av hans högtidliga tal. Han sade bland annat att Uknadalen var känt för sin skönhet.

Folkskoletiden var en rolig tid och jag hade bra klasskamrater. Jag var mest tillsammans med Sören Kindgren, Johnny Jonsson och Ove Jonsson. Jag minns också Per Pettersson, Kjell Hornvall och Sven-Erik Brusman. När jag fyllde elva år var flera av kamraterna bjudna hem till oss på tårta när vi hade en ledig eftermiddag.

Hannäs fria baptistförsamling

När vi kom till Hannäs hade församlingen en omfattande verksamhet. Man hade upplevt en påtaglig väckelse. Några personer hade blivit frälsta bland andra Ivar Andersson och Yngve Boll som nämnts förut. Yngve hade varit en stor buse och hans omvändelse var ett samtalsämne i trakten. Församlingen hade ingen pastor men kvinnliga evangelister från Örebro Missionsförening arbetade periodvis i församlingen. De var alltid två tillsammans och kom oftast direkt från Bibelskolan.

Det fanns fyra predikoplatser. Det var främst det egna kapellet i Holmbo som renoverades någon gång 1953 eller 1954. Där fanns möteslokal, en liten sal, ett litet rum och kök på bottenvåningen. På övervåningen fanns evangelistbostad. I möteslokalen hade man installerat infravärme. Det var en ny teknik och mycket ovanlig i inomhuslokaler. Den andra predikoplatzen var Dagsbergslokalen. Den låg i vindsvåningen i ett hus på Dagsbergs gård. Den hade skänkts till församlingen av en tidigare ägare som hette Larsson men det fanns inget papper på överlåtelsen så församlingen fick betala hyra för lokalen. Man kom till lokalen genom att gå uppför en backe och sedan gå över en träbro. Det var en primitiv lokal där man satt på tjocka plankor. Det fanns en kamin som eldades med ved. Den tredje predikolokalen var storstugan hos familjen Svensson i Viggedala där man också satt på plankor. Den fjärde predikolokalen låg i ett gammalt hus som hette Sveden som låg någonstans mellan Kvarnvik och Hannäs Kyrka. Församlingen hade offentliga möten regelbundet på söndagarna. Ibland var det bönemöte på lördagskvällar.

Jag kommer ihåg Per-Inge Johansson från Fröjerum. Han var en brinnande evangelist. Jag minns särskilt en livfull predikan som han höll i Sveden. Per-Inge bodde hos oss en kort period. Han blev sedermera pastor någonstans i Småland

Det var särskild fest när familjen Kindbom hade möten. De samlade fulla hus. Henry Kindbom var en känd originell lekmanapredikant som åkte runt med sina söner och höll möten i trakterna runt Vättern. Han hade en gård i Svanvik nära Karlsborg. Han hade med sig några musikanter, bland andra en man som kallades "Dragspels-Nisse". En gång hade han med sig trubaduren Ludvig Gustavsson – kallad "salige Ludvig". Denne sjöng visor som han författat själv och spelade konsertina till sångerna. Han var i åttioårsåldern och låg över hos oss.

Söndagsskola drevs både i Holmbo och Dagsberg. Valter Nestor förestod söndagsskolan i Dagsbergslokalen. Det var söndagsskolfest tre gånger om året då allmänheten var inbjuden. Det var julfest, sommarfest och skördefest. Då fick barnen göra uppträdanden med sketcher mm. De vuxna drack kaffe och barnen saft. Vi fick bullar och småbröd i papperspåsar. Sedan var det ett nöje att blåsa upp påsen och smälla den mellan händerna. Jag minns bara en söndagsskolutflykt då vi åkte till Örsätter utanför Åtvidaberg och badade.

Pappa och mamma var formellt aldrig medlemmar i denna församling men hjälpte till i verksamheten. Mina syskon var dock medlemmar.

Svenska kyrkan

Präst i Hannäs socken var komminister Lars Björnståhl. Han var en gemytlig man. I vardagslag hade han inte prästkrage. En gång vikarierade han för Börje Stern som lärare i Dagsbergs skola. Han höll bön i Dagsbergs skola ibland på söndagseftermiddagar.

Före jul varje år brukade man ha missionsauktion i skolan. Prästen brukade inleda kvällen. Jag minns att Björnståhl en gång visade bilder från en resa som församlingen ordnat till en vänort i Finland i närheten av Vasa. Han berättade att en del av händelserna i Topelius bokverk "Fältskärens berättelser" hade utspelat sig där. Bonden Ivan Löv från Nedre Rumma var auktionsropare. Det som såldes var mest dukar och kläder som sytts av den kyrkliga syföreningen. Jag köpte några hemstöpta ljus som tyvärr gick sönder i trängseln. På en sådan auktion fick vi äta ostkaka för första gången.

Hösten 1953

När skörden var över fortsatte mamma och en del av mina syskon att bo i Östra Ryd där handelsträdgården drevs vidare en tid. Någon gång i september eller oktober flyttade de sista familjemedlemmarna till Hannäs. Manne Wahlström körde flyttlasset med sin tunga lastbil. Pastorn Herbert Eriksson hjälpte till. På kvällen predikade Eriksson i Dagsbergslokalen.

Vårt hembitråde Birgitta Johansson som arbetat hos oss en tid i Östra Ryd följde med till Hannäs. Manne Bergström slutade arbetet hos oss efter höstplöjningen. Han arbetade sedan tillsammans med sina tre bröder som skogshuggare åt Hällingsfalls Trävaruaktiebolag.

Det hade uppstått allvarliga fuktskador i källaren på grund av fusk när huset byggdes. De vitkalkade väggarna i vedkällaren hade blivit gröna av mögel. En byggmästare från Falerum som hette Andersson stod för nästan alla byggnadsarbeten vid Torp. Han ordnade så att en byggnadsarbetare från kyrkbyn som hette Karlsson kom och grävde runt huset och gjorde om dräneringen.

Omkring den 10:e oktober varje år var det älgjakt. Den bedrevs med drevkarlar som drev eventuella älgar framför sig genom skogen tills det blev öppen terräng. Där stod en linje med skyttar beredda att skjuta. John Johnsson i Sjövik var ledare för jaktlaget. Jakten pågick 3-4 dagar och man brukade skjuta 3-4 älgar.

Vintern kom tidigt detta år. Det började snöa i oktober och snön låg kvar länge. Framåt jul började pappa att köra i skogen. Till hjälp hade han ett par pojkar från byn. På jullovet fick jag också hjälpa till när jag inte arbetade i ladugården. Skogskörningen utfördes i två steg. Först kördes stockarna ut en och en med en sax till en plats där man kunde lasta dem på en kälke. Sedan lastade man tre – fyra stockar med tjockändarna framåt på en kälke och körde dem till en upplagsplats där de kunde lastas på lastbil. Tre arbetslag var inblandade vid avverkningen. Först fälldes och kvistades träden av skogshuggarna. Sedan kom en eller två apterare och bestämde var träden skulle kapas och hur stockarna skulle sorteras. De delades upp i fyra kategorier. De bästa furorna blev specialtimmer. En del smala bitar blev massaved. Huvuddelen blev sågtimmer. Skatändarna gick till ved.

I slutet av året tog kvartetten Bulganin- Chrusttjov-Malenkov-Molotov makten i Sovjetunionen. Man undrade hur utvecklingen skulle bli i det stora landet.

Jularna

Julen förbereddes i god tid framförallt med julmat. Om vi hade slaktat gödgrisar tog vi hem en fjärdedels gris från slakteriet i Valdemarsvik. Gustav och Gurli köpte ibland en fjärdedel genom oss. Det mesta av grisdelen gick till julskinka, fläsk och revbensspjäll. En del av fläsket maldes till köttfärs och blev köttbullar bland annat. Tarmarna tvättades och användes till korvskinn. Korven stoppades med hjälp av en köttkvarn. Jag fick hjälpa till att veva kvarnen. Mamma gjorde sylta också.

Julaftonen var en arbetsdag om det var en vardag. Vi åkte ut på förmiddagen och hämtade en julgran i skogen. Mamma griljerade skinkan och mina systrar städade och pyntade. Jag minns särskilt girlanderna som sattes upp i taket i salen. Till middag åt vi ”dopp i grytan” och skinka. På eftermiddagen kläddes julgranen. Vi hade inte elektrisk julgransbelysning utan använde levande ljus i granen. Vi pyntade också granen med papperskarameller och en slags hjärtformade papperskorgar som vi gjorde själva i skolan. Det var också vanligt med flaggor för olika länder. Om jag hade ladugårdsturen fick jag hjälpa till med julgranen på kafferasten. På kvällen var det stora julfirandet. Pappa läste då julevangeliet. Sedan var det julklappsutdelning. Pappa klädde då ut sig till jultomte med en gammal ulster och träskostövlar. När vi packat upp våra julklappar dansade vi runt granen. Dansen slutade med att vi dansade runt genom hallen, köket och de två rummen på bottenvåningen. Efter detta avslutades kvällen med julgröt om jag minns rätt.

Det var populärt med ”tomtebloss” som man hängde i granen och tände på. Då lyste de och gnistrade och sprakade en stund.

Ibland hade vi gäster. En jul var paret Nestor hos oss, en annan jul evangelisterna Maj-Britt Pettersson och Iris Ehn.

Vintern 1954

Efter nyår fortsatte skogskörningen. Avverkningen skedde ganska nära vårt hem. Skogsarbetet var krävande. Snön var djup för en tioåring och kylan ibland bitande. Jag fick klä mig med två eller tre par långkalsonger. Skogen köptes på rot av Hällingsfalls Trävaruaktiebolag. De hade ett huggarlag bestående av åtta man. De åkte med en Volkswagenbuss som kördes av lagbasen Kalle Bergström. Man använde en stor motorsåg som hanterades av två man. Man använde motorsågen bara till fällning och kapning. Kvistningen gjordes med lätta och lätthanterliga yxor. Huggarna arbetade på ackord och tjänade bra.

Pappa råkade ut för en olycka i slutet av vintern. När han kom hem en kväll med hästen Sally, var hästen så ivrig att komma åt vattentunnan innanför stalldörren att pappa klämdes mot dörrposten. Han fick åka med ambulans till lasarettet i Västervik där man konstaterade att han bräckt ett nyckelben. Det blev en period med sjukskrivning. Birgitta Johansson som var bonddotter och van vid ladugårdsarbete ryckte då in och tog ansvar för ladugårdsarbetet.

Alla syskonen samlade på snöplogen. Mannen till höger är en tillfälligt anställd.

Våren och sommaren 1954

Den 14 mars gick arrendeperioden ut och arrendet förlängdes med tio år. Då hölls en så kallad syn då stiftsjägmästare och boställsnämnd gick igenom fastighetens skick. Alla reparationsarbeten som behövde göras värderades och debiterades arrendatorn. När boställsnämnden hade sammanträden hos oss skulle de ha kaffe och kakor som mamma fick betalt för. Ordförande var boställsvärden Karl Andersson i Bredal. Han var en driftig man som ofta kom ut till gården för att titta på olika saker. En gång visade han mig hur man tar ut en källa med slagruta. Han hade inte körkort så han åkte taxi.

På våren började Rune Andersson från Kullen att arbeta hos oss. Han var arton år och fullvuxen karl. Han fick 200kr i kontant nettolön (exklusive skatt) plus fri mat och fritt husrum. Han bodde i drängkammaren i arbetarbostaden. Våren började med en del jordarbeten. Ett stort dike på åkern söder om gården fylldes igen.

Birgitta Johansson slutade sin anställning hos oss. Hon började arbeta i köket på ett vårdhem i Söderköping. Hon förblev en vän till familjen och brukade komma till oss på semestrarna. Ingrid slutade skolan och började arbeta heltid hemma.

Före höskörden lade vi in ensilage. För att slippa montera slätteraggregatet på traktorn lånade vi en hästslåtermaskin från Dagsberg.

Höskörden bärgades som vanligt. När pappa hade slagit höet med maskin gick han och Rune runt och slog dikesrenar med liar. Bertil och jag gick efter och räfsade ut gräset på åkern. Då och då stannade pappa och Rune upp och slipade liarna med brynen. Det var regnigt och vi hängde höet på hässjor för att det skulle torka bättre.

Den 30:e juni inträffade en total solförmörkelse som varade i två minuter. Jag hade sotat en glasskiva för att kunna studera förmörkelsen bra. Jag höll på att räfsa hö med hästen på åkern väster om bostadshuset och nära bäcken. Det blev totalt svart och tyst. Det var en intressant upplevelse.

Om jag minns rätt hade vi mycket rotfrukter detta år som skulle gallras. Pappa köpte en liten motorhacka för att rensa ogräs mellan raderna. Åkern söder om gården plöjdes upp efter höskörden och fick ligga i träda till hösten. Efter plöjningen gödslades åkern. Pappa hade inte någon egen gödselspridare utan hyrde en från Svensson i Röhäll. Den gick ofta sönder och pappa fick åka till smeden för att laga något kugghjul eller annan del. När åkern plöjts och harvats sådde Rune konstgödning med en maskin som drogs av häst. Han körde hästen Sally. Efter ett tag blev hästen skrämmd av att Rune prasslade med papperssäckar. Sally satte av i sken och slet då loss skaklarna på maskinen.

Pappa röjde också sten och tog bort åkerholmar på åkern. Arvid Karlsson i Holmbo kom och borrarade hål för sprängladdningarna. Han hade ett lufttrycksaggregat efter sin traktor. Vi gjorde också en del täckdikningar i backen bakom magasinet där den nya ladugården senare skulle byggas. Vi anlidade en erfaren grävarbetare som hette Erik Karlsson – kallad ”Erik grävare”. Han var pensionär och bodde i källaren hos Kalle Bergström. Han tog tolv kronor om dagen i lön. Vi fick göra en del sprängningar med dynamit eller nitrolit. Borrningarna gjordes för hand. Det gick till så att en man höll i borret och en man slog med slägga på borret. Den förste mannen vred på borret ett kvarts varv mellan varje slag. En eftermiddag fick Rune åka efter tegelrör från Forsaströms Tegelbruk med traktorn.

Nästan varje år var det mycket arbete med att röja buskar i hagar och runt åkrar. Denna sommar ägnade vi ett par dagar åt Flatgölshagen men blev ändå inte färdiga med den. Vi använde bara handredskap – busklie, busksaxar, yxor och såg. Den mesta veden kom från sådana röjningar. Ett par familjer i trakten fick också röja och ta ved.

Under sommaren tog Rune körkort. Han fick ledigt för att åka till Valdemarsvik för att övningsköra. Sedan köpte han en motorcykel på 300 kubikcentimeter.

I augusti kom våra släktingar från Styrestad och fiskade kräftor som vanligt.

Denna sommar var mycket regnig. När vi började meja hade vi Fordson Major-traktorn kvar. Den var framhjulstung. När Rune en gång körde traktorn med självbindaren efter slirade både traktorn och självbindaren. Då kom Manne Bergström till vår hjälp. Han körde traktorn och lutade sig bakåt så att tyngdpunkten flyttades bakåt. Då fick traktorn bättre grepp och började dra med god fart. Farten gjorde att det stora hjulet på bindaren också fick grepp. Sädskärvarna sattes upp på krakar som vanligt men ibland ställde vi dem emot varandra först för att torka lite före upphängningen. När man hängde upp säden trädde man först en kärva lodrätt på stören så att den stod på marken. Om säden var torr kunde man sedan ställa flera kärvar runt omkring den första. Sedan trädde man på huvuddelen av kärvarna så att de låg korsvis på varandra.

Under skördetiden ordnades en demonstration av en ny modell av traktormärket David Brown. En fördel med denna modell var att den hade två växellådor, så att man fick sex växlar framåt och två bakåt. Våra grannar i Övre Torp köpte en sådan traktor.

Pappa köpte en Nuffield som levererades under skördetiden. Den innebar ett lyft. Den hade hydrag och en motor på 45hk som drog 4-5 liter fotogen. Den hade fem växlar med hastigheterna 4, 6, 8, 12 resp 27km/h vid 2 000 varv. Växellådan var ej synkroniserad så man måste stanna när man skulle växla. Undantaget var när man växlade upp från fyran till femman. Ingående axelns varvtal hann då sjunka lagom så att det passade för den utgående axeln. Det fungerade ej att "dubbeltrampa" som man gjorde på lastbilar. Traktorn hade varken hastighetsmätare eller varvräknare men vi tyckte att den gick betydligt fortare än 30km/h som skulle vara toppfarten enligt lag. Att köra den kändes nästan som att köra bil. Man satt bekvämt med en stoppad dyna. För att förbättra dragkraften var bakdäcken fyllda med en vätska. Traktorn kostade ca 15 000kr om jag minns rätt. En dieseltraktor hade 48hk men kostade 4 000kr mer.

*Nuffield 4DM. På kylarens framsida fanns ett hål för startvev.
Bilderna är tagna från Google och godkända för kopiering.*

Under skörden fick jag ta ledigt från skolan och köra fram traktorn mellan krakarna. På grund av det regniga vädret var det svårt att få säden riktigt torr som den bör vara när man tröskar. En del säd började gro på krakarna. När man tröskade kunde man bara mata in en eller en halv kärve i taget mot normalt en eller två kärvar i taget. Kvalitén på säden blev dålig. Brödet som bakades blev degigt. Det blev dock en kvantitativt bra skörd. Rune fick åka till Valdemarsvik med ett lass med säd.

När skörden var inne fick Rune börja plöja med den nya traktorn och en ny hydralburen tvåskärlig tolvtumsplog från Överum. En eftermiddag körde han ned sig i en våt lerig åker. Det bildades ett undertryck under bakhjulen så att traktorn sögs fast med halva bakhjulen begravda. En granne Aronsson i Gatan kom med sin traktor och försökte hjälpa till att dra upp vår traktor men alla försök var förgäves. När jag kom hem från skolan nästa dag stod traktorn renspolad i trädgården. Rune skämtade om att vi fått ut en ny traktor på försäkringen. Sanningen var att pappa funderat ut en lösning under natten. Man hade hämtat ett lass grus med hästarna, grävt runt traktorns hjul och grusat runt hjulen. Så hade man minskat den sugande kraften och hjulen hade fått bättre fäste så att man fick loss traktorn. Vi lärde oss sedan en teknik att kedja fast en planka bakom bakhjulen och backa upp traktorn om den började gräva ned sig.

Detta år hade vi potatis och rotfrukter på den sandiga åkern ovanför skolan. Vi var många barn som plockade potatis. En flicka från byn – målare Hanssons dotter – var med. När traktorplöjningen var klar fick Rune gå runt åkrarna med en häst och plöja den sista foten på gärdeskanterna.

Om jag minns rätt fick jag köra bil första gången ungefär vid denna tid. Pappa hade tagit med sig konstgödning i skåpbilen och kört ut på åkern vid Västerhågn. Han strödde ut gödning från en säck. För att slippa ta av sig säcken när bilen skulle köras fram lät han mig köra. Jag var van att köra traktor och släppte upp kopplingen för fort och gasade för dåligt. Därför fick jag motorstopp ett par gånger. Pappa uppmanade mig att gasa mer. Följden blev att jag gasade för mycket och bilen hoppade fram över den ojämna åkern så att generatoren lossnade.

En kort tid efter detta köpte pappa en Volkswagen-buss. Den passade perfekt för familjens behov. Den hade plats för åtta vuxna personer. Det gjorde att det fanns plats för hela familjen. Bilen var också bra för transporter. Man kunde lätt skruva bort mellansätet och få plats för till exempel säckar. Man fick lasta sexhundra kilo.

Arbetstiderna för de anställda var följande sommartid: Man började 7.00, slutade 18.00 och hade middagsrast 12.00-13.00. Kafferaster hade man 9.30-9.45 och 15.30-15.45. Lördagar slutade man 12.00 som regel. Det blev 52 timmar och 15 minuter på en vecka. Det var mer än den lagstadgade arbetstiden på 48 timmar/vecka. Man kompenserade det med att arbeta kortare tid på vintern då solen var uppe kortare tid.

En dag kom Josef Jägerskog och ville dela jakten med pappa. Han bodde i Falerum och var länsskogvaktare. Jägerskog kom sedan ibland och jagade med några vänner. Vid älgjakterna var han ledare för ett jaktlag som omfattade Torp, Rumma och Röhäll. Han och hans familj blev vänner till oss.

Volkswagen minibuss. Detta tycks vara en något senare modell än vi hade.

Medlemmar i Betanieförsamlingen i Östra Ryd gjorde en resa till Målilla 1953 eller 1954. De stannade till hos oss och rastade.

Vintern 1954-55

Denna vinter blev det mycket skogskörning. Pastoratet hade sålt ca 1100 kubikmeter skog på rot fördelat på två poster vid Dämpkärr och Brantgöl. Försäljningen skedde genom anbudsförfarande. Hällingsfalls Trävaru AB som brukade köpa skogen på Torp hade lämnat för lågt anbud. Bolaget hade börjat gå dåligt sedan dess direktör Albert Jonsson dött. Företaget Gullringshus vann upphandlingen med ett anbud på ca 70 000 kr. Två huggarlag avverkade var sin skogspost. Varje lag bestod av två huggare. Det ena laget använde motorsåg, det andra laget sågade ned träden för hand. En gång när huggarna Larsson och Elgstrand sågat ned ett särskilt stort träd, skrev de på rotändan: "Blod, svett och tårar." Skogshuggarna fick ca sex kronor per kubikmeter för avverkningen och pappa ungefär lika mycket för körningen. På den tiden användes inte arbetskupor. Vi fick äta vår matsäck under öppen himmel - ibland vid en brasa. Pappa och Rune hade en arbetsam vinter. Om jag minns rätt lejde pappa en tredje man också. En häst lånades en tid från Vibberstad. Det var en hög svart valack. Våra egna hästar tycktes uppskatta sällskapet. Pappa lånade också en tid en häst från Övre Torp. Det blev också mycket arbete för oss barn. Vi fick extra mycket arbete i ladugården med utfodring mm utöver arbetet med mjölkning som vi alltid hade. Rune slutade sin anställning efter vintern.

Jag gick i söndagsskola tillsammans med mina syskon de första åren i Hannäs. Vid jultiden denna vinter kom ett par duktiga kvinnliga evangelister till församlingen. Det var Maj-Britt Pettersson och Iris Ehn. De var 21 respektive 19 år. Jag minns att Iris medverkade i söndagsskolans julfest. Hon talade om att Jesusnamnet är det största av alla namn.

Juniorerna

Under våren 1955 startade evangelisterna en juniorförening i Holmbo. Den samlade deltagare från Rumma, Holmbo och andra delar av socknen. Om jag minns rätt hade vi möten varje vecka. Mina äldre syskon och jag var med. Några av våra skolkamrater var också med - bland andra Johnny Jonsson och Ove Jonsson från Rumma. Pappa brukade skjutsa oss. Programmen var omväxlande med sång, andakt och lekar. En gång var vi utomhus vid predikolokalen Sveden. Vi hade väldigt roligt.

På sommaren skulle vi åka på juniorläger. Vi hade två alternativ. Det ena var ett läger ordnat av Helgelseförbundet i Sänkbäcken i trakten av Östra Ryd och Drothem. Det andra var ett läger ordnat av Örebromissionen någonstans i Småland. Majoriteten röstade för Sänkbäcken så det blev dit vi åkte. Det blev en fantastisk vecka.

Lägerledare var missionsföreståndare Stig Abrahamsson och pastor Herbert Eriksson. Manne Wahlström var intendent och Ester Morath husmor. De flesta av pojkarna låg bland höet på logen och flickorna på ett magasin. Några deltagare låg i tält. Våra mammor hade sytt ihop lakan och filter till provisoriska sovsäckar. Maten intogs i trädgården under provisoriska tak av presenningar. Till frukost kunde vi välja mellan havregrynsgröt och grahamsgör. Jag tyckte att grahamsgörten var godast.

Dagsprogrammet började med bibelstudium i grupper. De yngsta pojkarna samlades på övervåningen i ett magasin där Herbert Eriksson undervisade på ett personligt sätt. Utläggningen om Jesaja kapitel 53 gjorde ett starkt intryck. Efter detta tror jag det var en stund med frivillig bön. Därefter åkte vi till Klarsjön för bad. Jag hade inte lärt mig simma än så jag var nära att drunkna vid ett tillfälle. På eftermiddagarna brukade det vara något missionsföredrag. Det var spännande då missionären Dag Palm berättade om livet i Sydafrika. Han visade upp ett skinn efter en tre-fyra meter lång orm som han träffat på. Jag vet inte om han hade skjutit ormen själv.

På kvällarna var det väckelsemöte i ett tält. Det bildades en sånggrupp som sjöng från estraden med stor inlevelse. En kväll tågade vi till sjön. Stig Abrahamsson gick i spetsen med dragspel och ledde allsång. Vi satt sedan vid en eld vid sjön medan Abrahamsson berättade om missionspionjären William Carey.

Väckelseatmosfären blev mer och mer intensiv under veckan. Jag minns ett eftermöte då ungdomar kunde böja knän vid en bänk och få förbön. Det var en bänk för dem som ville bli frälsta och en för dem som ville bli andedöpta. Några ungdomar från Hannäs blev frälsta. I slutet av veckan levde många av oss i ett tillstånd av stilla hänryckning. Det avslutande mötet hölls eftermiddag eller kväll på lördagen eller söndagen – jag minns inte precis. Några ungdomar vittnade då om hur de mött Gud under veckan. Efter mötet fick vi hjälpa till att riva tältet och lasta det på en lastbil.

Tyvärr tog jag inte vara på de andliga upplevelserna. Det var så många andra intressen som kom in i mitt liv. Men tron bevarade jag.

Våren och sommaren 1955

I stället för Rune Andersson började Gunnar Olovsson som dräng hos oss. Han bodde hos sina föräldrar som hade en gård i Rumma. Han hade maten hos oss. Han var duktig och ordentlig. Bertil slutade skolan och arbetade sedan hemma till 1960 då han började sin vapenfria värnplikt. Han började så småningom läsa realskolekursen på Hermods.

Till midsommar åkte vi till Torpkonferensen. Gunnar mjölkade korna när vi var borta. En äldre dam från Fröjerum följde med oss. Jag minns inte namnet men kallar henne ”tant Anna”. Hon hade bra sångröst och under resan sjöng hon en gammal sedelärande berättelse från Pommern. Som vanligt åkte vi förbi tältplatsen upp till ett torp i skogen. Mamma, pappa och tant Anna fick bo inne i huset. Dagmar, jag och någon mer låg på var sitt säte i bilen. Övriga familjen låg i tält på tältplatsen.

Som vanligt var det en stark atmosfär på konferensen. En kväll fick jag se och höra den berömda väckelsepredikanten Frank Mangs. Han ledde eftermötet på ett dynamiskt sätt. Vi stod mitt för podiet. Mangs gick fram och tillbaka och manade människor att komma fram för förbön. De som satt längst fram uppmanades att lämna plats för dem som sökte förbön.

Vi åkte hem sent på midsommardagens kväll. Vi var ganska sömniga under resan. Tant Anna fick sjunga för att hålla pappa vaken. När vi kom hem vid 3-4-tiden tyckte vi inte att det var någon idé att lägga oss för att gå upp igen och mjölka efter ett par timmar. I stället tog vi in korna direkt och mjölkade. När vi var färdiga kom Anders och Linnea och överraskade oss.

Sommaren gick som vanligt med höskörd, underhållsarbeten, sädesskörd och potatisplockning. Om jag minns rätt gick jag i simskola denna sommar tillsammans med min klasskamrat Sören Kindgren. Vi fick åka med Börje Stern som var simlärare. Simskolan höll till vid den allmänna badplatsen vid Vadet mellan Rumma och Kvarnvik.

Denna sommar gjordes en så kallad rensning av Dagsbergsbäcken på en sträcka på två kilometer. Arbetet gjordes med grävmaskin av två män från Västervik. Männen köpte middag hos oss. Jag tror att priset var fyra kronor per person och måltid. En av männen hade en Ford Zephyr – en systemmodell till Consul. Arbetet kostade 12 000 kr för pastoratet. På grund av rensningen blev det inga kräftor den sommaren.

Det fanns en originell man i Rumma som hette Gustav Gustavsson. Han var i åttioårsåldern och hade arbetat i många år som skomakare men hade gått över till korgmakeri på grund av försämrad syn. I sin ungdom hade han varit värvad vid Svea Livgarde. Från 1924 hade han arbetat några år som ladugårdskarl hos ”Gästgivare-Kalle” Karl Andersson i Nedre Torp. Han arbetade hos oss några somrar med att hugga ved mot sex kronor om dagen och fri mat. Han kom vid sju-åtta-tiden på morgonen och åt grötfrukost. Jag fick hjälpa honom att stapla den kluvna veden.

Under skörden fick vi hjälp av evangelisterna Maj-Britt Pettersson och Iris Ehn som var bonddöttrar. Maj-Britt manövrerade självbindaren medan pappa körde traktorn. Gunnar Olovsson slutade anställningen hos oss på hösten om jag minns rätt.

Sommaren 1955 var katastrofalt torr med missväxt som följd. Vi fick bara ca tjugo lass hö mot vanliga femtio. Pappa köpte hö från en bonde i Yxnerum som hade överskott på hö från tidigare år. På vintern fick vi en tid ge korna halm med melass i stället för hö. Det blev ekonomiskt kännbart. Pappa hade ingen beskattningsbar inkomst detta år. Regeringen gick in med stödåtgärder. Lantbrukarna fick så kallade arealbidrag. Dessutom fick de ta stödlån som krävde borgen. Några år senare infördes skördeskadeförsäkring.

Någon gång under år 1955 – jag tror att det var under sommaren – kom ett sällskap med romer och slog läger i Nedre Rumma. Ett par män kom till oss och erbjöd sig att förtenna mjölksår invändigt. De fick förtenna 4-5 såar. Jag tror det kostade 60 eller 70 kronor.

Den nya ladugården

Den stora händelsen år 1955 var bygget av en ny ladugård för ca 120 000kr. Arrendet höjdes från 1 080kr/år till 3 500kr/år. Bygget startade på våren och blev färdigt på våren 1956 om jag minns rätt. I början var det tre man som arbetade där. Det var lagbasen Andersson från Falerum, snickaren Fritz Hjalmarsson från Rumma och grovarbetaren Edgar Nyberg från Dagsberg. Jag var ofta vid bygget och tittade och pratade med arbetarna. Byggmästaren Andersson var ofta inne hos oss och ringde. Han stod för de flesta byggena i trakten. När takstolarna rests på hösten bjöd pastoratet på takstolskalas på Fyrudden i Gryt. Mamma och pappa bjöd på ett enklare kafferep hemma.

Den nya ladugården byggdes efter traditionella principer med plats för kor, tjur, ungdjur, kalvar, hästar, fölunge och svin. Den var lite mindre än den gamla ladugården. Den var 37 meter lång. På ena gaveln var en avskild svinstia med plats för sugga med kulingar och två avdelningar för slaktsvin. I mitten av byggnaden var häst- och nötkreatursstall med plats för två arbetshästar, tolv mjölkkor, tjur och fem ungdjur. Dessutom fanns en fölungebox och tre kalvkättar. Planeringen stämde nog med arrendeavtalet men byggde på ett föråldrat tänkande. Fölungeboxen kom vi att använda för kalvkor eller stora kalvar. Tjuren ersatte vi med en ko så småningom och någon ungdjursplats använde vi för en mjölkko.

Ladugården hade dubbla tegelväggar med glasfiberplattor emellan. Ytterväggarna var murade med mörkrött fasadtegel. Innerväggarna var putsade. Yttertaket bestod av eternitplattor. Från ladugården gick en ventilationstrumma av cementringar genom skullen upp till yttertaket. Luften blev därigenom betydligt bättre än i den gamla ladugården. Innertaket var isolerat som i boningshus.

Gödselstaden låg ett par meter från väggen på baksidan. På så sätt fick vi inte in så många flugor i ladugården. Korna fick gå in på baksidan. Så slapp vi en massa komockor på framsidan.

Mellan ladugården och logen låg mjölkrum, trapphus och silo. Mjölkrummet hade diskbänk och en bassäng för mjölksåar. Det fanns en särskild bänk där man kunde ställa en så upp- och ned och skölja den inuti. I ett särskilt litet rum satt vakuumpumpen för mjölkmaskinerna. Det fanns också varmvattenberedare.

I trapphuset fanns en behållare för gröpe på väggen. Den fylldes på från andra våningen. Det fanns luckor till silon både på första och andra våningen. Vi använde inte längre stenar som tyngder på silon. I stället använde vi ett speciellt däck som fylldes med vatten. På andra våningen hade vi säckar. Där fanns en dörr till skullen. På tredje våningen var det en öppen yta med räcken mot skullen och logen. Vid tröskning drog vi halmrör genom dessa räcken. Där fanns också ett rum för säd som fick ligga löst på golvet.

Logen hade cementgolv som var lätt att hålla rent. Det var portar både mot framsidan och baksidan så att vi kunde köra igenom logen. Bakom logen låg ett vagnsskjul..Logen användes för logmöten ett par gånger. En gång kom sångare från Valdemarsvik, en annan gång sångare från Östra Ryd.

Femte och sjätte klass

Jag började femte klass i Dagsbergs skola hösten 1955. Femte och sjätte klass gick tillsammans. Det var sista terminen som vi hade vår snälla lärarinna Gurli Jansson. Hon hade svårt att orka med de sista terminerna. En period vikarierade en kvinnlig student.

Söb klass vid Dagsbergs skola
1955-56

Lärarinna: Fru Jansson;

Stående: Per-Inge Karlsson, Sven-Göran Johansson,
Bo Östergren, Inge d:o, Sture Rundberg, Sören Kindgren,
Jag, Jonny Johansson, Bertil Svahn, Ove Johansson, Kjell Hornvall;
Sittande: Per Pettersson, Sven-Inge Brusman, Knut Aronsson, Britt-
Marie Karlsson, Rose-Marie Svensson, Monika Edstrand, Lisbeth
Karlsson, Vivian Johansson, Birgetta Aronsson, Elisabeth Önnbo,
Lvarsson, Märta Larsson.

Vårterminen 1956 hade vi en manlig student som vikarie. Han hette Ingemar Lagerkvist. Jag tror att han var från södra Småland. Han hade just gjort sin värnplikt och skulle sedan börja på Lunds universitet. En gång när vi hade rättskrivning förstod vi inte ett par ord som han läste. Han sade *fabbo* i stället för farbror och *chä* (med tyskt che-ljud) i stället för träd. Lagerkvist var full av entusiasm och lektionerna var ganska livfulla. Hans favoritämne var historia och jag minns än hur han förklarade Luthers reformation. Han hade god överblick över historien och talade om 1500-talet som reformationens århundrade, 1600-talet som ortodoxins århundrade och 1700-talet som upplysningens århundrade. Jag hade tidigare varit intresserad av historia och blev nu ännu mer intresserad.

Han var intresserad av livlig modern musik och spelade ibland på orgeln så att vi tyckte att den hoppade medan vi satt med våra uppgifter. En gång spelade vi fotboll på Dagsbersängen med Lagerkvist som domare. Han tillämpade regler för "off-side" som vi aldrig använt förut.

Ibland hade vi gemensamma aktiviteter med sjunde klass som hade Börje Stern som lärare. När vi lyssnade på skolradioprogram brukade sjuorna komma in i vårt klassrum och sitta på sidobänkarna. En gång hade vi en gymnastiklektion tillsammans. Stern hade köpt in två par boxningshandskar som vi skulle pröva på. Först gick Stern en match mot en av de största pojkarna. Sedan skulle jag boxas mot en pojke i sjuan. Jag vet inte varför man valde ut mig som aldrig tyckt om att slåss. Kanske var det för att jag var störst i klassen. Jag hade inte en chans mot motståndaren som hade längre armar än jag. Jag nådde aldrig fram till honom. Jag minns inte "knock-uten" men plötsligt vaknade jag upp liggande på golvet. Det blev slut på boxningen för den gången.

En gång var vi till Dagsbergsgölen och åkte skridskor. Jag hade inga skridskor men fick låna Börje Sterns helrör. Skridskoåkaren Sigge Ericsson var en stor idol på den tiden. Det var enda gången jag åkte skridskor före realskolan.

Börje Stern var intresserad av ridning. Han pratade en del om Rytтарыolympiaden som hölls i Stockholm i juni 1956. Sverige vann dessa rytterspel. Det var yrkesmilitärer som tävlade för Sverige. Armén hade då fortfarande ett par rytterförband.

Någon gång på våren gick en epidemi med påssjuka. När den kulminerade var halva klassen sjuk. Det var ganska trivsamt för oss som var kvar i skolan.

I femte klass började vi läsa engelska. Vi hade Börje Stern i detta ämne. Under dessa timmar fick vår klasslärare undervisa sjuan i något annat ämne.

När jag gick i sjätte klass hade vi en ny lärare som hette Per Linder. Han var en mycket bra lärare. Det blev ett lugnt läsår. Linder behövde aldrig höja rösten eller tillrättavisa oss. Vi hade prov ibland. De tillgick så att läraren läste upp frågor och vi skrev ned svaren i en bok. Han använde också blåstenciler ibland.

Hösten 1956 var händelserik storpolitiskt. Ungernrevolten inträffade i oktober-november och kvästes av sovjetiska trupper. Vi fick diskutera händelserna på en lektion.

Under vårterminen 1957 blev det aktuellt att söka till realskola. Jag hade att välja mellan samrealskolorna i Valdemarsvik och Åtvidaberg. Det var ungefär lika långt till båda orterna. Fördelen med Valdemarsvik var att vi hade släkt och bekanta där. Fördelen med Åtvidaberg var att realskolan där hade bättre rykte än den i Valdemarsvik. Vi bjöd hem Per Linder för att diskutera skolvalet. Jag och pappa och mamma bestämde oss för att jag skulle söka till Åtvidaberg i första hand och till Valdemarsvik i andra hand.

5.ö6. klass vid Pagsbergs skola

1956-57

Lärare: Linder,

Stående: Ivarsson, Märta Larsson, Birgit Johansson, Lisbeth Karlsson, Britt-Marie Karlsson, Rose-Marie Svensson, Elisabeth Örnebo, Ing-Marie Johansson, Monika Edström, Gun-Britt Johansson, Birgit Svensson. Sittande: Kjell Hornvall, Sven-Inge Bråman, Sören Kindgren, Stig Johansson, Bertil Johansson, Per-Pettersson, Lennart Eriksson, Jan-Erik Karlsson, Ove Johansson, Johnny Johansson.

Åren 1956-57.

År 1956 hölls de olympiska vinterspelen i Cortina i Italien. Sverige placerade sig bland de bästa nationerna. Jag minns skidlöparen Sixten Jernberg som tog ett guld och två silver i längdåkning. Jag minns också finländaren Hakulinen. Sommarspelen hölls i Melbourne i Australien. Gert Fredriksson tog två guld i kanotsport.

Karl Gustav Johansson i Tomtabacken började arbeta hos oss under 1956. Han var i Dagmars ålder. Tomtabacken i Övre Rumma var ett så kallat barnrikehus. Under 40-talet kunde familjer med många barn få låna till sådana hus på förmånliga villkor. Dessa hus var moderna med badrum. Ett annat barnrikehus var Sjövik i Nedre Rumma där familjen Jonsson bodde.

Dagmar slutade skolan. Hon arbetade sedan hemma några år: Liksom Bertil började hon en realskolekurs på Hermods.

Efter Maj-Britt Pettersson och Iris Ehn kom ett par nya kvinnliga evangelister till Holmbo Kapell. De hjälpte oss att lägga in ensilage i den nya ladugården. Valter Nestor arbetade periodvis hos oss med skördearbete. En dag kom pappas svåger Holger Vilhelmsson och hans son Ulf på motorcykel och hjälpte till med tröskning. Vi kunde nu använda sädesfläkt genom att logen låg intill magasinet.

När den nya ladugården var färdig skulle den gamla rivas. Man fick lämna in anbud för att köpa ladugården i befintligt skick. Pappas anbud antogs. Vi började med att plocka ned takteglet som köptes av John Wahlström i Östra Ryd. Sedan sågade vi itu byggnaden vertikalt i fyra delar och drog omkull varje del för sig med traktorn. Det var sedan mycket arbete att bryta loss lister och bräder som lades i staplar. Pappa sålde bräder från väggarna för en krona per kvadratmeter om jag minns rätt. Våra farbröder Gustav Eriksson och Sven Rydin kom en kväll med en liten lastbil och köpte virke som de skulle använda till att bygga uthus.

Jag började bli väldigt intresserad av politik. Jag minns de färgstarka partiledarna Jarl Hjalmarsson, Bertil Ohlin, Gunnar Hedlund och Tage Erlander. Hösten var det val till riksdagens andra kammare. Det blev borgerlig majoritet men de socialistiska partierna hade fortfarande majoritet i första kammaren. Koalitionen mellan Socialdemokraterna och Bondeförbundet fortsatte ett år till. Hösten 1957 sprack koalitionen på grund av olika åsikter om ATP. De borgerliga partierna kunde inte enas om en borgerlig regering. Socialdemokraterna fick då fortsätta att regera utan stöd av Bondeförbundet.

Sommaren 1956 avpolletterades Molotov och Malenkov från Sovjetunionens ledning. Chrustjov och Bulganin styrde sedan landet två år tills Bulganin också avskedades och Chrustjov blev diktator.

I slutet av år 1956 inträffade Suez-krisen. Suez-kanalen hade tillhört Storbritannien och Frankrike men nationaliserades av Egyptens president Nasser. Storbritannien, Frankrike och Israel angrep Egypten. De tvingades avbryta kriget efter ingripande av USA, Sovjetunionen och FN. Efter detta tog det lång tid att rensa kanalen från alla fartygsvrak. Den brittiske premiärministern Eden avgick efter en folkstorm och efterträdades av MacMillan. En oljekris uppstod och bilkörning på söndagar förbjöds en kort period. Ett undantag gjordes för präster och pastorer.

Pappa hade aldrig tid till någon riktig semester. En veckohelg någon gång 1957 åkte nästan hela familjen till Hjo och hälsade på pappas kusin Britta Ahlin. Hon bodde med make och son i samma villa som hennes föräldrar bott i sina sista år. Faster Gurli följde med på resan. Vi gjorde ett uppehåll på ditresan hos familjen Kindbom. Henry Kindbom och hans söner var på väg bort och skulle sjunga någonstans men Henry bad en bön för oss på trappan innan de åkte. Därefter blev vi bjudna på kaffe av Henrys fru innan vi åkte vidare. Kindboms hade ett öppet hem för behövande och jag minns att det bodde en man där som troligen varit missbrukare.

Hos Britta och hennes man Stig blev vi bjudna på en trerätters middag. Det var första gången jag var med om att äta soppa före varmrätten. På eftermiddagen var pappa och jag med Stig och tittade på ett sågverk. Stig hade radio- och TV-affär i Skövde.

Någon av dagarna tittade vi in hos pastor Herbert Eriksson med familj som bodde ovanpå ett kapell i Rödån. Det blev sent på söndagskvällen innan vi kom fram till faster Gurlis och farbror Gustavs hem Asplunden i Styrestad. Vi var då ganska hungriga och fick äta smörgåsmat direkt från kylskåpet.

Ett par släktingar och Lennart pånocken av den gamla ladugården som höll på att rivas.

Ingegerd med en katt, Britt och Anna-Stina Bergström, Marianne och Maria.

Affärer, post, telefon och buss mm

Den närmaste affären låg i Övre Rumma ca en kilometer hemifrån. Den innehades av Stig Johnsson. Han arbetade för det mesta ensam i affären men om det kom många kunder, kom hans fru in och hjälpte till. Johnsson hade förlorat ett ben genom en bilolycka och hade protes. Han gick ändå mycket nedför en halvtrappa och hämtade varor i ett förråd. Liksom i andra affärer på landsbygden kunde man köpa allt möjligt. Man kunde till exempel köpa en högaffel om man behövde. Vissa varor som till exempel järnvaror var dyra. Man kunde köpa bensin men den förvarades i en bod ovan jord och mättes upp i kannor. Bredvid ingången fanns en automat för cigaretter och choklad mm.

Det fanns ännu en affär i byn. Den innehades av en svenskamerikan vid namn Verner Pettersson. Han haltade efter en sprängolycka i Alaska. Han sålde mest kaffe och andra kolonialvaror. Vi köpte kaffe ibland av honom. Han hade en egen blandning som smakade gott. Affären och Petterssons bostad låg i bottenvåningen av ett trevåningshus med flera lägenheter. Vår postanstalt var Solvestad första tiden. Den låg i byn Solvestad nära kyrkan. Vi fick hämta posten i affären. Efter en tid lades denna postanstalt ned och vi fick Falerum som postadress. Då började lantbrevbäraren köra ut posten till gårdarna. Man kunde göra in- och utbetalningar genom brevbäraren.

Den vanligaste dagstidningen i Hannäs var Östgöta Correspondenten. Vi hade kvar Östergötlands Dagblad från Östra Ryd-tiden. Den hade mer nyheter från de trakter som vi kände till. Det fanns en kvällstidning i trakten som hette Västervikstidningen. Den kördes ut av en man på motorcykel. Vi mötte honom ibland på landsvägen när vi tog hem korna.

Vår telefonväxel fanns på gården Kullen i Övre Rumma. Den kallades Rummatorp. Vi hade nummer 32. Det var mest fru Andersson som skötte växeln men ibland svarade mannen Sven Andersson. Man behövde inte alltid säga numret som man skulle ringa. Det gick bra att bara säga namnet. Om man skulle ringa rikssamtal fick man först begära Hannäs och sedan Valdemarsvik eller Åtvidaberg som var centralstationer. Man kunde ringa tre samtal om dagen i genomsnitt utan extra avgift. Växeln var öppen 6-22 vardagar. Helgdagar var den bara öppen sju timmar. Man kunde ringa andra tider men det kostade extra.

I Övre Rumma låg en trevägskorsning. Mitt i korsningen stod en stor ek. Platsen kallades därför "Eken". Söderut gick vägen till Nedre Rumma och vidare till Valdemarsvik. Västerut gick vägen till Hannäs och Falerum. Norrut gick vägen förbi Torp till Fröjerum. När man åkte från norr mot söder åkte man uppför en kraftig backe. Vid "Eken" fanns en busshållplats. En busslinje gick mellan Valdemarsvik och Falerum. Jag tror att busslinjen var privat.

Övriga minnen från folkskoletiden mm

Jag har minnen från folkskoletiden som jag har svårt att placera tidsmässigt. Jag kommer kanske att skriva om en del som hänt under realskoletiden.

Betingelserna för jordbruket växlade år från år. Som nämnts ovan var 1953 ett normalt skördeår, 1954 ett regnår och 1955 ett svårt torkår. Jag tror att 1956 och 1957 var normala år.

En tid hade vi en hundvalp. Jag tror det var en stövare. Den försvann på något sätt. Sedan hade vi en vuxen hund som hette Roy. Jag kommer inte ihåg rasen men den liknade en schäfer men var mindre. Den var mycket vädresserad och kunde sitta still med en sockerbit på nosen. Hundarna kunde springa efter bilen när vi åkte till Flatgöl för att bada. Vi hade mycket roligt med hundarna men det var inte så lätt att se efter dem med så många människor i huset som gick ut och in. Hundarna fick röra sig fritt och kunde följa med oss när vi arbetade ute i markerna. En dag försvann Roy. Vi fick senare veta att han hade blivit skjuten av en granne.

Vi hade en katthona som invandrat från Övre Torp. Hon fick två ungar som vi lekte med mycket. Jag tror att de blev tagna av räven. Katthonan fick mjölk i en skål i ladugården och levde för övrigt på råttor.

Ingen av sjöarna hade någon bra badstrand men i Flatgöl kunde vi gå ut ungefär tio meter på sandbotten. Om vi rörde oss för mycket blev vattnet grumligt. När vi badade brukade vi ha en bilslang med oss som vi kunde flyta på. På våarna när gäddorna lekte brukade vi ro ut en bit och vittja några katsor och ryssjor. Pappa köpte ett finmaskigt nylonnät som vi lade ut mitt ute i sjön och vittjade tidigt en morgon före mjölkningen. Det blev många små fiskar.

RLF-avdelningen (Riksförbundet Landsbygdens Folk) ordnade ibland utflykter för sina medlemmar. Jag fick följa med pappa på en sådan utflykt en gång. Vi åkte först till Lövsta Slott och gick en guidad tur på slottet. Därefter åkte vi till Norrköping. Där tittade vi på Norrköpingsortens slakteriförenings slakteri. Dess direktör David Andersson "i Jura" höll ett föredrag vid lunchen som vi blev bjudna på. Slutligen tittade vi på International Harvesters fabrik för lantbruksmaskiner.

På söndagarna åkte vi ibland och hälsade på släktingar. Vi besökte nästan alla pappas syskon med familjer. Det var mest pappas bröder och systemen Emmy som vi hälsade på. Pappa hade ett särskilt hjärta för Vibberstad där han bott som ung. Faster Greta bjöd alltid på mycket mat. Det var ofta smörgåsbord, varmrätt och efterrätt.

Ibland var pappa och mamma på 50-årskalas hos släktingar. Då fick inte barnen vara med. Mamma brukade ta med kakor i handväskan från kalas och bjuda oss barn på när hon kom hem. Släktingarna kom också ibland på besök hos oss. Det blev inte så ofta eftersom de flesta saknade bil och bussförbindelserna var dåliga. Pappa åkte ibland och hämtade våra släktingar i Gryt och Ringarum. Farbror Gustav kom en söndag med några vänner från Norrköping för att jaga. Jag fick vara med och stå på pass med en hagelböss i Hemmahagen. Det blev inget byte men ändå lite avkoppling. Farbror Anders tog körkort och köpte en Volkswagen någon gång på 50-talet och kom sedan och hälsade på då och då. Pappas svåger Sven Rydin kom ibland med en stor polisbil som han lånat från arbetet. Han hade då ofta faster Gurli och farbror Gustav med sig.

Rodd på Flatgöl.